

Hoofdlijnen Nederlands Recht

Noordhoff Uitgevers

Prof. mr. C.J. Loonstra

13^e druk

Toegang tot online studiehulp

Als koper van dit e-book kun je een unieke code aanmaken die toegang geeft tot de website bij het e-book.

1. Ga naar:

<http://cbbt.noordhoff.nl/?isbn=9789001886264&ean=8717927088500>

2. Voer de gegevens van je Bookshelf-account in (e-mailadres + wachtwoord).
3. Download je persoonlijke code.
4. Volg de instructies voor het aanmaken van een Noordhoff-account en het invoeren van je code.

Let op: de code kun je slechts één keer invoeren.

Hoofdlijnen Nederlands Recht

Prof. mr. C.J. Loonstra

Dertiende druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: Agnes Loonstra

Illustraties binnenwerk: Agnes Loonstra

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 18

© 2018 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-88626-4

ISBN 978-90-01-88625-7

NUR 820

Woord vooraf

Hoofdlijnen Nederlands Recht is geschreven voor de hbo- en wo-student die zich door middel van zelfstudie de eerste beginselen van het Nederlandse recht eigen moet maken. Daarom is gekozen voor een praktische benadering van de stof, met veel voorbeelden uit het dagelijkse leven en het bedrijfsleven. Alleen dan krijgt de student greep op de onderwerpen en wordt er meer dan 'saai stof' gepresenteerd.

Zelfstudie houdt onder meer in dat de student moet kunnen controleren of hij begrijpt wat hij leest. Vandaar dat in de tekst toetsvragen zijn opgenomen. De inzichtelijkheid van de stof wordt bovendien vergroot doordat aan het einde van ieder hoofdstuk een samenvatting en een begrippenlijst zijn opgenomen. Voorts bevat ieder hoofdstuk na de begrippenlijst niet alleen een aantal meerkeuzevragen maar ook open vragen in de vorm van casusposities. De antwoorden van zowel de toets- als meerkeuzevragen zijn achterin het boek opgenomen. De antwoorden van de open vragen staan in een aparte docentenhandleiding. Teneinde de student behulpzaam te zijn met het zich eigen maken van de stof is ten slotte aan het einde van ieder hoofdstuk een groot aantal repeteervragen opgenomen. De antwoorden daarvan zijn letterlijk in de tekst terug te vinden.

Het boek vertelt in hoofdlijnen de inhoud van de belangrijkste rechtsgebieden in Nederland. De indeling is als volgt:

- Terreinverkenning;
- Verbintenissenrecht: de overeenkomst;
- Verbintenissenrecht: de arbeidsovereenkomst en de koopovereenkomst;
- Verbintenissenrecht: de onrechtmatige en rechtmatige daad;
- Goederenrecht;
- Ondernemingsrecht;
- Burgerlijk procesrecht;
- Staatsrecht;
- Bestuursrecht en bestuursprocesrecht;
- Strafrecht en strafprocesrecht;
- Europees recht.

In deze dertiende druk zijn de belangrijkste wetswijzigingen verwerkt die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan. Met name hoofdstuk 8 over het burgerlijk procesrecht is deels herschreven. Verder zijn op allerlei plaatsen actuele wijzigingen opgenomen, zoals op het terrein van het ondernemingsrecht (hoofdstuk 7), het staatsrecht (hoofdstuk 9) en het bestuursrecht (hoofdstuk 10). Hier en daar zijn ook enkele onderwerpen kort toegevoegd, bijvoorbeeld de shockschade in hoofdstuk 4 (verbintenissenrecht) en het bedencrecht in hoofdstuk 5 (goederenrecht). Voor het overige zijn opzet en uitwerking gelijk gebleven.

Ten slotte spreek ik (opnieuw) mijn waardering uit voor die docenten die zinvolle feedback op mijn boek hebben gegeven. Van hun commentaar heb ik weer dankbaar gebruik kunnen maken. In het bijzonder noem ik mr. F.C. van Mervenée die het manuscript van de 13e druk nauwgezet heeft gelezen en waardevolle aanwijzingen heeft gegeven. Ik heb er mijn voordeel mee kunnen doen!

Utrecht, september 2017
C.J. Loonstra

Inhoud

Inleiding 11

1 Terreinverkenning 15

- 1.1 Is recht saai? 15
 - 1.2 Waarom recht? 16
 - 1.3 Waar vinden we het recht? 17
 - 1.3.1 Wet 17
 - 1.3.2 Verdrag 27
 - 1.3.3 Jurisprudentie 27
 - 1.3.4 Gewoonte 33
 - 1.4 Enkele onderscheidingen binnen het recht 33
 - 1.4.1 Materieel en formeel recht 33
 - 1.4.2 Dwingend en aanvullend recht 34
 - 1.4.3 Objectief en subjectief recht 35
 - 1.4.4 Privaatrecht en publiekrecht 36
- Samenvatting 38
Begrippen 39
Vragen 41

2 Verbintenissenrecht – de overeenkomst 47

- 2.1 Praktijkvoorbeelden 47
- 2.2 Wanneer ontstaat er een overeenkomst? 49
- 2.3 En toch geen overeenkomst? 51
 - 2.3.1 ‘Mijn wil was niet overeenkomstig mijn verklaring’ 52
 - 2.3.2 ‘Mijn wil was gebrekkig gevormd’ 54
 - 2.3.3 Overeenkomst is in strijd met de wet, goede zeden of openbare orde 58
 - 2.3.4 ‘Ik ben handelingsonbekwaam’ 59
- 2.4 Welke inhoud heeft een overeenkomst? 64
 - 2.4.1 Hetgeen partijen overeenkomen 64
 - 2.4.2 Wet 65
 - 2.4.3 Gewoonte 66
 - 2.4.4 Redelijkheid en billijkheid 66
- 2.5 Men komt niet na wat is afgesproken 69
 - 2.5.1 Nakoming (met aanvullende schadevergoeding) 70
 - 2.5.2 Vervangende schadevergoeding 71
 - 2.5.3 Aanvullende schadevergoeding 76
 - 2.5.4 Ontbinding (met aanvullende schadevergoeding) 77
 - 2.5.5 Vervangende en aanvullende schadevergoeding 78
 - 2.5.6 Overzicht rechten van crediteur bij niet-nakoming door debiteur 78
- 2.6 Opschortingsrechten 79
 - 2.6.1 Exceptio non adimpleti contractus 79
 - 2.6.2 Onzekerheidsexceptie 80

- 2.6.3 Recht van retentie 80
- 2.7 Beëindiging en opzegging 81
 - Samenvatting 82
 - Begrippen 84
 - Vragen 87

- 3 De arbeidsovereenkomst en de koopovereenkomst 95**
 - 3.1 Het bijzondere van de arbeidsovereenkomst en de koopovereenkomst 95
 - 3.2 Arbeidsovereenkomst 96
 - 3.2.1 Definitie van arbeidsovereenkomst 96
 - 3.2.2 Enkele afspraken in de arbeidsovereenkomst 97
 - 3.2.3 Ontslagrecht 101
 - 3.3 Koopovereenkomst 105
 - 3.3.1 Definitie van koop 105
 - 3.3.2 Handelskoop en consumentenkoop 106
 - 3.3.3 Verplichtingen van de verkoper 107
 - 3.3.4 Verplichtingen van de koper 109
 - 3.3.5 Risico van beschadiging en vernietiging 110
 - 3.3.6 Recht van reclame 110
 - 3.3.7 Koop op proef 111
 - 3.3.8 Algemene voorwaarden 112
 - Samenvatting 113
 - Begrippen 115
 - Vragen 117

- 4 Verbintenissenrecht – de onrechtmatige en rechtmatige daad 123**
 - 4.1 Rechtsgrond schadevergoeding 123
 - 4.2 Wat te bewijzen? 124
 - 4.2.1 Onrechtmatigheid van de daad 125
 - 4.2.2 Toerekening 130
 - 4.2.3 Schade 132
 - 4.2.4 Causaal verband 134
 - 4.3 Verweermiddelen gedaagde 136
 - 4.3.1 Rechtvaardigingsgrond 136
 - 4.3.2 Relativiteitsvereiste 137
 - 4.4 Omvang van de schade 139
 - 4.5 Andere vorderingen dan schadevergoeding 142
 - 4.6 Risicoaansprakelijkheid voor andere personen 143
 - 4.6.1 Ouders/voogden ten opzichte van hun kinderen 143
 - 4.6.2 Werkgevers ten opzichte van hun werknemers 145
 - 4.6.3 Producenten van gebrekkige producten 146
 - 4.6.4 Andere vormen van risicoaansprakelijkheid 148
 - 4.7 Rechtmatige daad 149
 - 4.7.1 Zaakwaarneming 149
 - 4.7.2 Onverschuldigde betaling 150
 - 4.7.3 Ongerechtvaardigde verrijking 150
 - Samenvatting 151
 - Begrippen 153
 - Vragen 155

5 Goederenrecht 163

- 5.1 Onderscheid tussen verbintenissenrecht en goederenrecht [163](#)
- 5.2 Absoluut en relatief recht [165](#)
- 5.3 Goed, zaak en (vermogens)recht [166](#)
- 5.4 Uitwerking absoluut recht [168](#)
- 5.5 Absolute rechten [170](#)
 - 5.5.1 Eigendom [170](#)
 - 5.5.2 Erfdienstbaarheid [174](#)
 - 5.5.3 Erfpacht [175](#)
 - 5.5.4 Opstal [176](#)
 - 5.5.5 Appartementsrecht [177](#)
 - 5.5.6 Recht van vruchtgebruik [177](#)
 - 5.5.7 Pandrecht [178](#)
 - 5.5.8 Recht van hypotheek [179](#)
 - 5.5.9 Geestesproducten (rechten op immateriële goederen) [182](#)
- 5.6 Enkele kenmerken verbonden aan absolute rechten [183](#)
- 5.7 Enkele onderscheidingen [185](#)
- 5.8 (Eigendoms)overdracht [188](#)
 - 5.8.1 Beschikkingsbevoegdheid [189](#)
 - 5.8.2 Geldige titel [189](#)
 - 5.8.3 Levering [190](#)
- 5.9 Bescherming tegen beschikkingsonbevoegdheid [196](#)
 - [Samenvatting 200](#)
 - [Begrippen 202](#)
 - [Vragen 205](#)

6 Verdieping goederenrecht 213

- 6.1 Samenhang rechtsgebieden [213](#)
- 6.2 Verkrijging onder algemene en onder bijzondere titel [213](#)
- 6.3 Absolute en relatieve vermogensrechten [215](#)
 - 6.3.1 Onderlinge afdwingbaarheid [216](#)
 - 6.3.2 Overlijden [216](#)
 - 6.3.3 Overdracht door Berends [217](#)
 - 6.3.4 Overdracht door Adriaansen [217](#)
- 6.4 Kwalitatieve verbintenissen [218](#)
 - 6.4.1 Uit de wet [218](#)
 - 6.4.2 Uit overeenkomst [218](#)
- 6.5 Kettingbeding [219](#)
 - [Samenvatting 221](#)
 - [Begrippen 222](#)
 - [Vragen 223](#)

7 Ondernemingsrecht 229

- 7.1 Ondernemingsvormen [229](#)
- 7.2 Handelsregister [231](#)
- 7.3 Eenmanszaak [232](#)
- 7.4 Samenwerkingsovereenkomsten: de maatschap [234](#)
 - 7.4.1 Beheersdaden en beschikkingshandelingen [235](#)
 - 7.4.2 Aansprakelijkheid van de maten [237](#)
 - 7.4.3 Privé- en maatschapsvermogen [238](#)
- 7.5 Samenwerkingsovereenkomsten: de vennootschap onder firma [239](#)
- 7.6 Samenwerkingsovereenkomsten: de commanditaire vennootschap [241](#)
- 7.7 Rechtspersonen: de nv [242](#)
 - 7.7.1 Oprichting van een nv [243](#)

- 7.7.2 De nv i.o. [244](#)
- 7.7.3 Verhoudingen binnen de nv [245](#)
- 7.7.4 Aandelen en aandeelhouders van de nv [246](#)
- 7.7.5 Bestuur [251](#)
- 7.7.6 Raad van commissarissen [253](#)
- 7.8 Rechtspersonen: de bv en de verschillen met de nv [254](#)
- 7.9 Rechtspersonen: de structuurvennootschap [255](#)
- 7.10 Rechtspersonen: de stichting en vereniging [257](#)
- 7.11 Andere rechtspersonen [258](#)
- 7.12 Wet op de ondernemingsraden [258](#)
- 7.13 Recht van enquête [260](#)
- 7.14 Jaarrekening [262](#)
 - [Samenvatting 262](#)
 - [Begrippen 264](#)
 - [Vragen 267](#)

8 Burgerlijk procesrecht [275](#)

- 8.1 Inschakeling van de rechter [275](#)
- 8.2 Rechterlijke organisatie [276](#)
 - 8.2.1 De rechtbank: de kantonrechter [276](#)
 - 8.2.2 De rechtbank: sector civiel, straf en bestuur [278](#)
 - 8.2.3 Het gerechtshof [280](#)
 - 8.2.4 De Hoge Raad [281](#)
- 8.3 Absolute en relatieve bevoegdheid [283](#)
- 8.4 Enkele beginselen van burgerlijk procesrecht [284](#)
 - 8.4.1 De civiele rechter is in vergaande mate lijdelijk [285](#)
 - 8.4.2 Verplichte procesvertegenwoordiging [286](#)
 - 8.4.3 Beide partijen worden gehoord [287](#)
 - 8.4.4 De behandeling van de zaak is openbaar [287](#)
- 8.5 Civiele procedure: feitelijke gang van zaken [288](#)
- 8.6 Vorderingsprocedure en verzoekprocedure [291](#)
- 8.7 Rechtsmiddelen [292](#)
 - 8.7.1 Verzet [292](#)
 - 8.7.2 Hoger beroep [293](#)
 - 8.7.3 Cassatie [293](#)
 - 8.7.4 Art. 81 RO en het stellen van prejudiciële vragen [295](#)
 - 8.7.5 Gevolg instellen rechtsmiddel [295](#)
- 8.8 Buitengewoon rechtsmiddel: cassatie in het belang der wet [296](#)
- 8.9 Kort geding [296](#)
 - [Samenvatting 297](#)
 - [Begrippen 299](#)
 - [Vragen 303](#)

9 Staatsrecht [309](#)

- 9.1 Staat [309](#)
- 9.2 Spreiding van macht: Montesquieu [310](#)
- 9.3 Spreiding van macht: decentralisatie [312](#)
- 9.4 Organen van de centrale overheid [314](#)
 - 9.4.1 Staten-Generaal [314](#)
 - 9.4.2 Regering [320](#)
 - 9.4.3 Minister [323](#)
 - 9.4.4 Staatssecretaris [324](#)
- 9.5 Wetgevende macht bij de centrale overheid [325](#)
 - 9.5.1 Regering en Staten-Generaal [327](#)

- 9.5.2 Regering 327
- 9.5.3 Minister 328
- 9.6 Hoe ontstaat een wet in formele zin? 328
 - 9.6.1 De 'gewone' wet in formele zin 328
 - 9.6.2 Wijziging van de Grondwet 332
- 9.7 Hoe ontstaat een algemene maatregel van bestuur? 332
- 9.8 Hoe ontstaat een ministeriële regeling? 333
- 9.9 (Sub)delegatie 333
- 9.10 Bestuurlijke macht bij de centrale overheid 335
 - 9.10.1 Regering 335
 - 9.10.2 Ministers individueel 335
- 9.11 Andere taken van de Staten-Generaal 336
 - 9.11.1 Vragenrecht 336
 - 9.11.2 Recht van interpellatie 336
 - 9.11.3 Enquêterecht 337
 - 9.11.4 Budgetrecht 338
- 9.12 Ministeriële verantwoordelijkheid 338
- 9.13 Het einde van het kabinet 340
- 9.14 Provincie 341
 - 9.14.1 Provinciale Staten 341
 - 9.14.2 Gedeputeerde Staten 342
 - 9.14.3 Commissaris van de Koning 343
 - 9.14.4 Wetgevende macht op provinciaal niveau 343
 - 9.14.5 Bestuurlijke macht op provinciaal niveau 344
- 9.15 Gemeente 344
- 9.16 Klassieke grondrechten 345
- 9.17 Sociale grondrechten 346
- 9.18 Horizontale werking van grondrechten 347
- 9.19 Rechtsbronnen van staatsrecht: het verdrag 348
- 9.20 Hiërarchie van regelgeving 349
 - Samenvatting 351
 - Begrippen 354
 - Vragen 360

10 Bestuursrecht en bestuursprocesrecht 369

- 10.1 Relatie overheid – burger 369
- 10.2 Overheidshandelingen 371
- 10.3 Besluit 374
- 10.4 Beschikking 375
 - 10.4.1 Wat is een beschikking? 376
 - 10.4.2 Soorten beschikkingen 377
- 10.5 Beleidsregels 381
- 10.6 Plan 382
- 10.7 Attributie, delegatie en mandaat 383
- 10.8 Gelede normstelling 385
- 10.9 Algemene beginselen van behoorlijk bestuur 386
 - 10.9.1 Formele beginselen van behoorlijk bestuur 386
 - 10.9.2 Materiële beginselen van behoorlijk bestuur 387
- 10.10 Bestuursrechtelijke sancties 389
- 10.11 Rechtsbescherming in het bestuursrecht 390
- 10.12 Administratief beroep 390
- 10.13 Bestuursrechtspraak 392
- 10.14 Bestuursrechtspraak krachtens de Awb 393
- 10.15 Procesrecht en de Awb 396

- 10.16 Onrechtmatige overheidsdaad 398
 - Samenvatting 399
 - Begrippen 400
 - Vragen 404

11 Strafrecht en strafprocesrecht 411

- 11.1 Bereik van het strafrecht 411
- 11.2 Strafprocedure: feitelijke gang van zaken 412
 - 11.2.1 Opsporing 412
 - 11.2.2 Vervolgning 414
 - 11.2.3 Terechttzitting 416
- 11.3 Misdrijf en overtreding 417
- 11.4 Tenlastelegging 419
- 11.5 De vragen van art. 348 en 350 Sv 421
- 11.6 Legaliteitsbeginsel 422
- 11.7 Uitbreiding van 'hij die' 423
- 11.8 Straffuitsluitingsgronden 425
 - 11.8.1 Rechtvaardigingsgronden 425
 - 11.8.2 Schulduitsluitingsgronden 428
- 11.9 Strafoplegging 432
- 11.10 Economisch strafrecht 435
 - Samenvatting 436
 - Begrippen 438
 - Vragen 441

12 Europees recht 449

- 12.1 Invloed vanuit Europa 449
- 12.2 Het verdrag 450
- 12.3 Verdrag en internationale organisatie 451
- 12.4 Dualisme en monisme 453
- 12.5 EEG, EG en EU 454
- 12.6 Doelstellingen van de EU 454
- 12.7 Inrichting van de EU 456
 - 12.7.1 Europese Raad 456
 - 12.7.2 Europese Commissie 457
 - 12.7.3 Raad van de Europese Unie 458
 - 12.7.4 Europees Parlement 458
- 12.8 Richtlijnen en verordeningen 459
- 12.9 Hof van Justitie van de EU 461
- 12.10 Enkele andere bij verdrag opgerichte Europese organisaties 463
 - 12.10.1 Benelux 463
 - 12.10.2 Raad van Europa 464
 - Samenvatting 467
 - Begrippen 469
 - Vragen 471

Antwoorden toetsvragen 476

Antwoorden meerkeuzevragen 493

Afkortingen 494

Register 495

Inleiding

Als je later in het bedrijfsleven werkzaam bent of in een andere sector waar in betaalde arbeid wordt verricht, zul je altijd situaties tegenkomen waar het recht mee te maken heeft. Meestal is men zich dat niet zo bewust. Zoveel handelingen in de dagelijkse praktijk (ook op het werk) lijken vanzelfsprekend. Wat zou het recht daarmee van doen hebben? Het antwoord luidt: alles en dat blijkt vooral als de zaken misgaan. Wie heeft gelijk en waarom? Dan komt het recht om de hoek kijken. Dan blijkt dat voor het probleem regels zijn opgesteld of dat zich in de rechtspraak vaker dergelijke voorvallen hebben voorgedaan. Als je je dat realiseert, dringt ook het besef door dat het beter is de zaken vooraf goed te regelen, zodat het niet tot conflicten hoeft te komen. Want dan zal vaak een advocaat moeten worden ingeschakeld, met alle kosten van dien. Meestal zijn opgebouwde relaties in het verlengde daarvan definitief verstoord. Dat gaat weer ten koste van de omzet van het bedrijf en de mogelijkheden tot verdere groei en dus expansie.

Hoofdpijnen Nederlands Recht heeft als doelstelling de student die geen jurist wil worden, maar die later wel in een functie terechtkomt waar het recht altijd een woordje meespreekt, met dat recht te laten kennismaken. Wat houdt het precies in? Waaruit bestaat het? Met welk rechtsgebied heb je te maken als je in een bepaalde situatie verzeild raakt? Weet je hier de antwoorden op, dan weet je beter dan voorheen naar wie je toe moet om het correcte antwoord te krijgen. Wellicht is het ook mogelijk de eerste aanzet voor een oplossing voor jezelf of voor je chef te formuleren. 'Wie kennis heeft, heeft macht' luidt het spreekwoord. Dat heeft ook betrekking op de werksituatie, waar juridische aspecten meespelen. Daarom is het nuttig en uiterst zinvol dat je een inleiding in het recht krijgt en dat je de beginselen van het recht moet bestuderen.

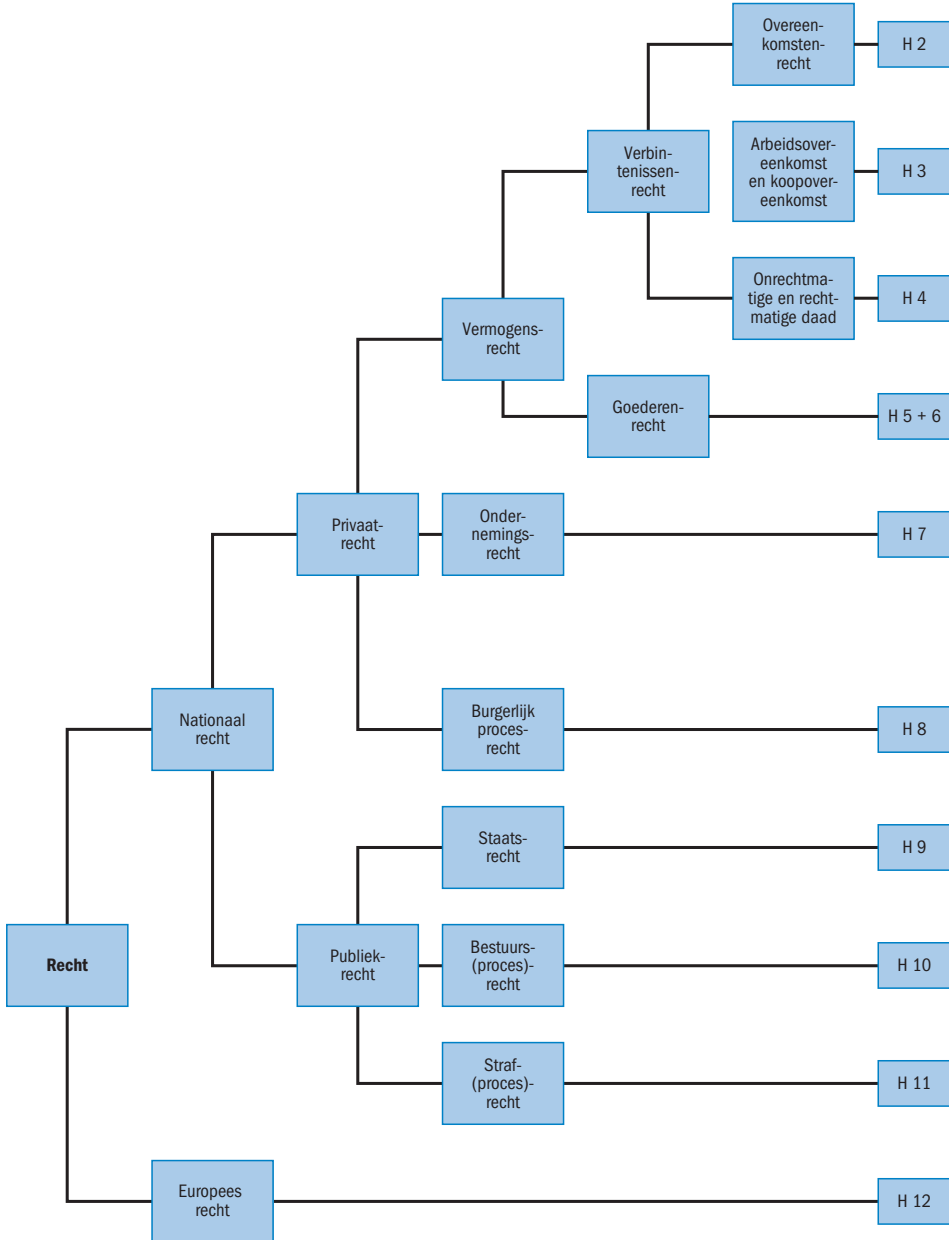
In het Nederlandse recht speelt het onderscheid tussen privaatrecht en publiekrecht een belangrijke rol. *Hoofdpijnen Nederlands Recht* is dan ook op dit onderscheid gebaseerd. De bekende rechtsgebieden zijn op dit onderscheid terug te voeren: vermogensrecht, ondernemingsrecht en procesrecht horen tot het privaatrecht; staatsrecht, bestuursrecht en strafrecht tot het publiekrecht. Dit alles zijn geen zinloze onderscheidingen, integendeel. Zij maken het mogelijk helder voor ogen te krijgen welk aspect van het maatschappelijk leven (en dus ook van het bedrijfsleven) aan de orde is. Van daaruit zal het in je latere werkkring veel eenvoudiger zijn de mogelijke oplossingen voor een bepaald juridisch probleem te inventariseren en in kaart te brengen. Onthoud dan ook bij het bestuderen van de genoemde rechtsgebieden dat het er niet om gaat dat je alle onderdelen van deze rechtsgebieden alleen maar domweg in je hoofd stampt, maar dat je ook het 'waarom' van de ordening begrijpt. Als je vanuit deze invalshoek de stof bestudeert, zul je veel eerder een juridisch probleem kunnen lokaliseren en kun je gemakkelijker een juridisch 'etiket' op een bepaald feitencomplex plakken.

We beginnen in hoofdstuk 1 met een terreinverkenning. In de volgende hoofdstukken komen de hiervoor genoemde rechtsgebieden aan de orde. We beginnen met het privaatrecht, dat op hoofdlijnen wordt onderverdeeld in het vermogensrecht (uiteenvallend in verbintenissenrecht en goederenrecht), het ondernemingsrecht en het burgerlijk procesrecht. Achtereenvolgens worden dan ook behandeld het verbintenissenrecht (hoofdstuk 2 tot en met 4), het goederenrecht (hoofdstuk 5 en 6), het ondernemingsrecht (hoofdstuk 7) en het burgerlijk procesrecht (hoofdstuk 8).

Daarna behandelen we het publiekrecht. Eerst gaan we in op het staatsrecht (hoofdstuk 9). In hoofdstuk 10 komt het bestuurs(proces)recht aan bod. In hoofdstuk 11 staat het straf(proces)recht centraal. Ten slotte volgt in hoofdstuk 12 een uiteenzetting over het internationaal recht, toegespitst op het Europees recht.

Het volgende schema geeft een overzicht van de in dit boek aan de orde gestelde rechtsgebieden.

Overzicht van de rechtsgebieden

1

Terreinverkenning

- 1.1 Is recht saai?
- 1.2 Waarom recht?
- 1.3 Waar vinden we het recht?
- 1.4 Enkele onderscheidingen binnen het recht

1.1 Is recht saai?

Als je mensen vertelt dat je rechten studeert of het vak recht volgt, wordt al snel opgemerkt: 'wat zal dat saai zijn'. Recht wordt namelijk door de leek uitgelegd als 'wetten uit je hoofd leren'. Is die gedachte terecht? Nee, pertinent niet. Recht omvat veel meer dan wetten leren en kennen, hoewel de wet natuurlijk wel een belangrijke rechtsbron is. Maar dan nog: recht vormt een centraal onderdeel van het maatschappelijk leven, is even dynamisch maar vaak ook even complex.

Dat het recht van belang is voor zeer veel handelingen die we dagelijks verrichten, zullen we verduidelijken aan de hand van een paar voorbeelden. Stel dat je met een motor door een rood verkeerslicht bent gereden en dat een flitscamera deze strafbare gedraging heeft geregistreerd. Na enkele maanden ontvang je een acceptgirokaart waarop een bedrag staat vermeld. Of je dit maar even wilt betalen. Je weet je de gebeurtenis nog haarscherp te herinneren omdat je je toen overhaast naar de intensivereafdeling van het ziekenhuis had begeven; je vader was daarin opgenomen met ernstige hartklachten. Je peinst er niet over om te betalen. Terecht? Maar wat gebeurt er als je niet betaalt? Wat voor juridisch verweer kun je voeren? Dergelijke vragen hebben betrekking op het strafrecht. Op het moment dat je je in een dergelijke situatie bevindt (of een die daarop lijkt) is het recht niet saai meer. Je wilt er het fijne van weten en te weten komen welke rechten je hebt. Een ander voorbeeld. Je hebt onlangs een nieuwe iPhone gekocht. Al na enkele maanden blijken enkele functies niet meer te werken. Wat zijn dan je rechten? Doorgaans wordt in zo'n situatie gereageerd met: binnen de garantieperiode wordt er tot kosteloos herstel overgegaan. Hoe is echter de situatie als hetzelfde manco enkele weken na de garantieperiode ontstaat? Hierop geven de regels van het vermogensrecht antwoord. Ook in deze situatie zul je zeer

benieuwd zijn hoe je er rechtens voorstaat. Een laatste voorbeeld. Je bent eigenaar van een groot stuk grond. Hierop wil je een geluiddicht gebouwtje neerzetten om ongestoord met je band te kunnen oefenen. Als het bouwwerk half af is en de kosten inmiddels zijn opgelopen tot €12.000, ontvang je van de gemeente een brief waarin je gesommeerd wordt niet verder te gaan met de werkzaamheden, omdat je geen vergunning hebt aangevraagd en verkregen. Wat je hebt opgebouwd, zul je moeten afbreken. Hoe sterk staat de gemeente in haar rechten en – voor jou belangrijker – kun je van jouw kant iets ondernemen om deze financiële ramp te voorkomen? De regels van het bestuursrecht geven hierop het antwoord. Saai? Het is maar hoe men ertegenaan kijkt.

1.2 Waarom recht?

De voorafgaande voorbeelden geven aan dat het recht heel verschillende terreinen van de maatschappij bestrijkt. Maar waarom is dat nodig? Waarom zouden we het niet gewoon zonder rechtsregels kunnen doen? Deze vragen hebben betrekking op de *functies* van het recht. Vier van die functies zullen worden besproken.

Vier functies van het recht

In de eerste plaats zijn er gedragsregels waarvan nagenoeg iedereen in de samenleving vindt, dat zij moeten worden nageleefd en opgevolgd. Die gedragsregels (normen) vinden we in moreel opzicht zo belangrijk, dat we ze schriftelijk vastleggen, met een straf als zij worden overtreden. Deze normen zijn niet alleen ethische normen (behoren niet alleen tot de moraal) maar zijn daarnaast ook *rechtsnormen*. Moord, diefstal, verkrachting, terroristische aanvallen en discriminatie wegens ras of geslacht zijn voorbeelden van dergelijke rechtsnormen. We spreken hier van de *normatieve* functie van het recht.

Normatieve functie

In bepaalde (oude) samenlevingen neemt men zelf het heft in handen als zo'n fundamentele groepsnorm met voeten wordt getreden; daarbij gaat men uit van het adagium 'oog om oog, tand om tand'. In de westerse cultuur is deze *eigenrichting* verboden. Wij kennen een rechterlijke organisatie (de rechterlijke macht) die bij uitsluiting oordeelt of iemand moet worden gestraft en zo ja, op welke wijze en met behulp van welke procedure. Dit wordt (in de tweede plaats) ook wel de *geschiloplossende* functie van het recht genoemd. Een derde functie van het recht heeft te maken met het feit, dat het een ervaringsgegeven is dat mensen niet alles tot in de puntjes regelen. Welke regels gelden als zich een situatie voordoet waarmee de betrokkenen geen rekening hebben gehouden? Je koopt bijvoorbeeld een kostbare designstoel voor €5.000 en spreekt met de verkoper af dat de stoel gelijk kan worden meegenomen. Je zult over een week betalen. Na twee dagen wordt er bij je thuis ingebroken, ondanks de peperdure beveiligingsmaatregelen die je hebt getroffen. De stoel is verdwenen. Moet je toch de koop prijs betalen? Normaal spreken partijen over dit soort zaken niets af. De wetgever heeft daarom een regeling getroffen die staat in art. 7:10 lid 1 BW: 'De zaak is voor risico van de koper van de aflevering af, zelfs al is de eigendom nog niet overgedragen. Derhalve blijft hij de koop prijs verschuldigd, ongeacht tenietgaan of achteruitgang van de zaak door een oorzaak die niet aan de verkoper kan worden toegerekend.' Het betreft hier de *additionele* (aanvullende) functie van het recht: het biedt een rechtsregel als partijen vergeten zijn opeen bepaald punt afspraken te maken. Hebben zij dit wel gedaan, dan gaat die afspraak vóór en is de wettelijke regeling niet meer van toepassing.

Geschiloplossende functie

Additionele functie

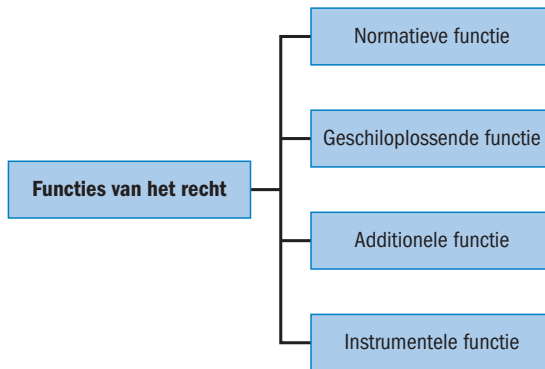
Ten slotte kan worden gewezen op de *instrumentele* functie van het recht. Een goed voorbeeld hiervan levert het verkeersrecht. Dat de wet bepaalt dat er op de wegen rechts wordt gereden, heeft natuurlijk niets te maken met een bepaald normbesef. Ook is volstrekt niet toereikend als mensen daar zelf afspraken over maken; de gevolgen zijn niet te overzien als (zoals te verwachten valt) tegenovergestelde afspraken tot stand komen. Daarom hakt de wetgever op tal van onderwerpen de knoop door: zo doen wij het en niet anders. Deze instrumentele functie van het recht is de laatste decennia steeds belangrijker geworden.

In schema ziet het eruit als in figuur 1.1.

**Instrumentele
functie**

1

FIGUUR 1.1 Functies van het recht

TOETS 1.1

Enkele jaren geleden heeft de Hoge Raad geoordeeld dat thuistelers maximaal vijf wietplanten mogen hebben zonder te worden vervolgd, ongeacht het resultaat van de oogst. Voorwaarde is wel dat de planten direct worden afgegeven, als de politie daarom bij aanbellen vraagt.

Welke functie(s) van het recht is/zijn hier aan de orde?

T 1.1

1.3 Waar vinden we het recht?

Als recht zoveel met het maatschappelijk leven te maken heeft, is het van groot belang te weten waar we dat recht kunnen vinden.

We spreken in dit verband ook wel van de *rechtsbronnen*. In de voorafgaande paragraaf zijn we al een erg belangrijke rechtsbron tegengekomen: de wet. Maar het Nederlandse recht kent nog meer rechtsbronnen, vier in totaal:

- 1 de wet;
- 2 het verdrag;
- 3 de jurisprudentie;
- 4 de gewoonte.

Rechtsbronnen

1.3.1 Wet

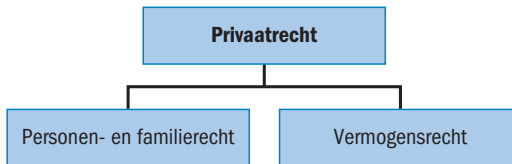
In ons land zijn we eraan gewend dat het maatschappelijk leven gereguleerd wordt door middel van wetten. Bij 'wet' denken de meeste mensen aan strafwetten. Als je steelt, kun je tot gevangenisstraf worden veroordeeld:

dat staat in de wet! Er zijn echter veel meer wetten dan alleen strafwetten. Daarom volgt een nadere rubricering. Ook komt aan de orde wie wetgever zijn en wat de rangorde tussen de verschillende wetgevende organen is. Ten slotte gaan we in op het verschil tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin.

Wetten met betrekking tot het privaatrecht

Allereerst zijn er wetten op het terrein van het *privaatrecht*, ook wel het civiele recht of het burgerlijk recht genoemd. Het privaatrecht valt uiteen in twee deelgebieden: het personen- en familierecht en het vermogensrecht (zie figuur 1.2).

FIGUUR 1.2 Onderverdeling privaatrecht 1

Personen- en familierecht

Het *personen- en familierecht* regelt zaken als geboorte, huwelijk, geregistreerd partnerschap, echtscheiding, adoptie, ondercuratelestelling en de regeling van het vermogen tussen echtgenoten. Veel van dit recht treffen we aan in het Burgerlijk Wetboek (BW) en wel in boek 1. Naast het personen- en familierecht kennen we het *vermogensrecht* als deel van het privaatrecht.

Vermogensrecht

Binnen dit rechtsgebied, zo zouden we globaal kunnen stellen, vallen alle op geld waardeerbare handelingen tussen burgers onderling waaraan juridische gevolgen verbonden zijn. Denk aan het hiervoor genoemde voorbeeld van de kostbare designstoel. Daarnaast kun je denken aan talloze ongevallen en ongelukjes die dagelijks plaatsvinden: de mooie vaas die je per ongeluk omstoot, de bal die door de ruit gaat en de botsing waarbij twee auto's total loss raken. Voorts behoren zaken als de aanschaf van een machinepark of een kantoorinventaris tot dit rechtsgebied. Bij geschillen op het terrein van het vermogensrecht wordt vaak schade geleden, die via de rechter verhaald wordt op degene die de schade heeft toegebracht. De regels op het terrein van het vermogensrecht vinden we ook in het Burgerlijk Wetboek (BW), maar dan met name in de boeken 3, 5 en 6. Bij deze opsomming past een kanttekening.

Burgerlijk Wetboek

Tot 1 januari 1992 was het BW van 1838 van toepassing. Dit was sterk verouderd en moest worden veranderd. Na de Tweede Wereldoorlog heeft men daarmee een begin gemaakt. Het heeft zeer lang geduurd voordat de belangrijkste delen van het toen geheten Nieuw Burgerlijk Wetboek konden worden ingevoerd. In 1970 werd het al eerder genoemde boek 1 uitgevaardigd. Zes jaar later – in 1976 – werd boek 2, dat hierna aan de orde zal komen, ingevoerd. In 1991 gebeurde dit voor boek 8 (verkeersmiddelen en vervoer). Per 1 januari 1992 zijn de boeken 3, 5 en 6 afgerond en van kracht geworden. In 2003 is boek 4 BW met betrekking tot het erfrecht ingevoerd. Verspreid over de jaren zijn onderdelen van boek 7 in werking getreden (bijzondere overeenkomsten). Anno 2018 bestaat het BW uit negen wetboeken: Boek 1: Personen- en familierecht (ingevoerd in 1970). Boek 2: Rechtspersonen (ingevoerd in 1976).

- Boek 3: Vermogensrecht in het algemeen (ingevoerd in 1992).
 Boek 4: Erfrecht (ingevoerd in 2003).
 Boek 5: Zakelijke rechten (ingevoerd in 1992).
 Boek 6: Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht (ingevoerd in 1992).
 Boek 7: Bijzondere overeenkomsten (deels ingevoerd, verspreid over de jaren).
 Boek 8: Verkeersmiddelen en vervoer (ingevoerd in 1991).
 Boek 10: Internationaal privaatrecht (ingevoerd in 2012; in dit boek zijn regels opgenomen over bijvoorbeeld de vraag welk recht van toepassing is als je als Nederlander in het buitenland bij een auto-ongeval betrokken raakt).

De wetgever was eerst van plan ook nog een boek 9 in te voeren. Boek 9 BW zou moeten gaan over de rechten op voortbrengselen van de geest, zoals het auteursrecht en het octrooirecht. Dit boek zal echter niet worden ingevoerd. De reden daarvoor is dat op dit terrein steeds meer internationale afspraken worden gemaakt (zie daarvoor subpar. 1.3.2 waar het verdrag als rechtsbron wordt behandeld).

Behalve in het BW kan men vermogensrecht ook aantreffen in een aantal andere, niet grote wetten die met betrekking tot een specifieke materie zijn uitgevaardigd. Voorbeelden zijn de Wet op de naburige rechten, de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen en de Colportagewet (een wet die consumenten beschermt tegen agressieve verkoopmethoden zoals bij telefonische verkopen of huis-aan-huisverkopen).

TOETS 1.2

De heer en mevrouw Ter Linden hebben vóór hun huwelijk via de notaris huwelijksvoorwaarden opgemaakt: tijdens hun huwelijk blijven de beide vermogens strikt gescheiden. Tot welk rechtsgebied behoort een dergelijke regeling?

T 1.2

TOETS 1.3

Beargumenteer waarom het huurrecht tot het vermogensrecht wordt gerekend.

T 1.3

TOETS 1.4

Zoek de website www.overheid.nl op, ga naar 'wet- en regelgeving' en zoek de Colportagewet op. In art. 25 van deze wet staat het recht van de koper om een gesloten koopovereenkomst eenzijdig te ontbinden, zodat deze niet meer bestaat. In lid 2 van art. 25 staat de periode die de koper heeft om tot ontbinding over te gaan. Hoeveel dagen bedraagt deze periode?

T 1.4

Wetten met betrekking tot het ondernemingsrecht

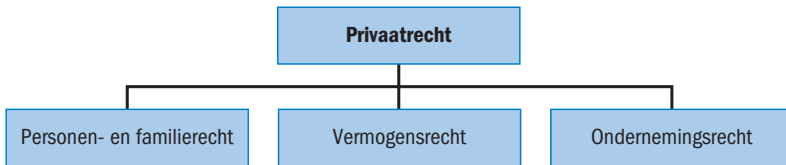
Het privaatrecht bestaat niet alleen uit het personen- en familierecht maar kent ook het *ondernemingsrecht*, het rechtsgebied dat – zoals het woord al zegt – alles regelt wat ondernemingen en bedrijven betreft. Het uitoefenen van een onderneming of bedrijf vindt vaak plaats in de vorm van een naamloze of een besloten vennootschap, soms via een coöperatie of een stichting. Veel activiteiten in club- of teamverband worden ontplooid door middel van een vereniging. De wettelijke bepalingen die op deze ondernemingsvormen betrekking hebben, worden tot het ondernemingsrecht gerekend; dit deel van het recht staat voor een groot deel opgetekend in boek 2 van het BW. Daarnaast behoort ook nog een aantal losse wetten tot dit rechtsgebied.

Ondernemingsrecht

Genoemd kunnen worden de Handelsnaamwet, de Handelsregisterwet en de Faillissementswet.

Traditioneel wordt het ondernemingsrecht tot het privaatrecht gerekend. Als vak heeft het ondernemingsrecht (dat men vroeger handelsrecht noemde) een zelfstandige ontwikkeling doorgemaakt. Omdat het ondernemingsrecht tot het privaatrecht wordt gerekend, kunnen we figuur 1.2 aldus aanvullen (zie figuur 1.3).

FIGUUR 1.3 Onderverdeling privaatrecht 2

T 1.5

TOETS 1.5

Leg uit dat de Wet op de ondernemingsraden onder het ondernemingsrecht moet worden geschaard.

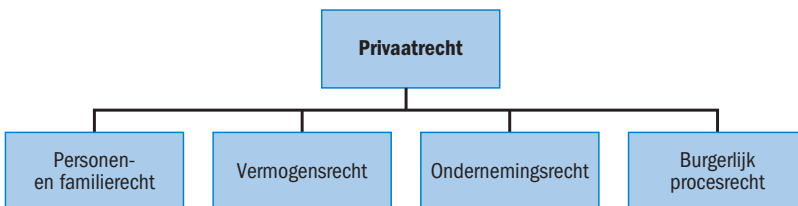
Wetten met betrekking tot het burgerlijk procesrecht

Heeft iemand een privaatrechtelijk geschil met een ander (Jelle vindt bijvoorbeeld dat Sanne hem schade heeft toegebracht die moet worden vergoed, maar Sanne ontkent dat Jelle door haar schade heeft geleden), dan moet die persoon naar de rechter stappen om zijn gelijk te krijgen. Op het terrein van het privaatrecht is er niet een derde (onafhankelijke persoon) die daarvoor in actie komt, dat moet de burger zelf doen. Naar de rechter gaan om een geschil te laten beslechten, noemen we *procederen*. De regels die op het voeren van juridische procedures op het terrein van het privaatrecht van toepassing zijn, worden tot het *burgerlijk procesrecht* gerekend en zijn voor een groot deel in het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering (Rv) aan te treffen. Het privaatrecht omvat dus in totaal (zie figuur 1.4):

Procederen

Burgerlijk procesrecht

FIGUUR 1.4 Onderverdeling privaatrecht 3

Wetten met betrekking tot het strafrecht

Naast wetten op het terrein van het privaatrecht en het ondernemingsrecht kennen we wetten op het terrein van het *strafrecht*. Kenmerkend voor dit deel van het recht is dat de staat door middel van het Openbaar Ministerie (OM) actief optreedt om sancties (boete, gevangenisstraf en dergelijke) te

Strafrecht

eisen bij overtreding van de normen. Bij het privaatrecht is dit anders, zo zagen we hiervoor. Als een burger geen actie onderneemt om schadevergoeding te krijgen, zal de staat zich daar verder niet mee bemoeien, ook al zou die burger in zijn recht staan. Bij het strafrecht bezit de staat een monopoliepositie. Alleen het OM kan tot vervolging van strafbare feiten overgaan, zo luidt de hoofdregel. De wettelijke bepalingen op het terrein van het strafrecht treft men aan in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en een groot aantal andere losse wetten, zoals de Opiumwet, de Wet op de economische delicten en de Wet wapens en munitie.

Het is goed er al hier op te wijzen dat het strafrecht en het privaatrecht (specifiek het vermogensrecht) op een bepaalde manier met elkaar verbonden kunnen zijn. Het voorbeeld om deze stelling te verduidelijken is een alledaagse, vervelende gebeurtenis: het plaatsvinden van een ongeval. Als Bob met zijn auto geen voorrang verleent en de auto van Marij total loss rijdt, begrijpt Bob dat hij de kosten (de schade) van Marij moet vergoeden. Deze kwestie heeft betrekking op het vermogensrecht. Zoals we later nog zullen zien, is Bobs foutieve handeling een onrechtmatige daad (hoofdstuk 4). Maar met het vergoeden van Marij's schade is Bob er nog niet. Hij zal ook met het strafrechtelijk apparaat in aanraking komen. Het niet-verlenen van voorrang is immers een strafrechtelijk delict waarop een sanctie zal volgen. Voor Bob zal dit inhouden dat hij ook nog een boete (aan de Staat) zal moeten betalen.

Geen bon...Ik heb toch al zoveel schade! Toch mogelijk?

TOETS 1.6

Geef beargumenteerd aan dat ondernemingen die bepalingen van milieurecht schenden, zowel met het privaatrecht als met het strafrecht in aanraking kunnen komen.

T 1.6

TOETS 1.7

In een krantenbericht staat dat een automobilist een meisje van haar scooter heeft gereden. Zij raakte daarbij gewond. Daarna ging de automobilist tegen het verkeer in bij Wieringerwerf de A7 op, waar hij een vrouwelijke automobilist de vangrail in joeg. Zij raakte echter niet gewond, meldde de

T 1.7

Verkeersinformatiedienst. De politie wierp een blokkade op en kon de man na een achtervolging klemrijden. Hij zou onder invloed van drugs hebben verkeerd.

Speelt in dit bericht het strafrecht, het privaatrecht of beide een rol?

Wetten met betrekking tot het staatsrecht

Wetten treft men ook aan op het terrein dat wordt samengevat onder de naam *staatsrecht*. Het staatsrecht regelt ruwweg gesproken de wijze waarop het Nederlandse staatsbestel wordt vormgegeven en de invloed die de burgers daarop kunnen uitoefenen. Op het terrein van het staatsrecht komen de Eerste en Tweede Kamer, de regering, verkiezingen en de totstandkoming van wetten aan de orde.

Een zeer belangrijke wet op dit gebied is de Grondwet, waarin de basisregels van ons staatsbestel (een democratische rechtsstaat) staan opgesomd. In de Grondwet staat regelmatig dat de wetgever een bepaalde materie nader moet regelen bij de wet. De wetten die op grond van een dergelijke opdracht tot stand komen noemen we *organieke wetten*. Voorbeelden daarvan zijn de Wet op de Raad van State, de Kieswet en de Wet op de rechterlijke organisatie.

Wetten met betrekking tot het bestuursrecht

Ten slotte kunnen we ook wijzen op wetten die zich begeven op het terrein van het bestuursrecht. De voorafgaande rechtsgebieden hebben alle een 'kernwet' om het maar zo te noemen: het personen- en familierecht boek 1 BW, het vermogensrecht de boeken 3, 5 en 6 BW, het strafrecht de Wetboeken van Strafrecht en Strafvordering en het staatsrecht de Grondwet. Zo'n kernwet was er voor het bestuursrecht lange tijd niet. Vanaf 1 januari 1994 is echter de *Algemene wet bestuursrecht* (Awb) op onderdelen in werking getreden. De Awb wordt ook wel genoemd als een voorbeeld van 'aanbouwwetgeving': de wet wordt in delen (tranches) ingevoerd en uitgewerkt. Vier tranches zijn inmiddels uitgevoerd, de laatste op 1 juli 2009. Op 1 januari 2013 is de Awb als kernwet nog belangrijker voor het bestuursrecht geworden, omdat toen de Wet aanpassing bestuursprocesrecht in werking is getreden. Voor het antwoord op de vraag hoe je op het terrein van het bestuursrecht moet procederen, moet je vanaf die datum als hoofdregel de regels in de Awb toepassen. Het *bestuursrecht* heeft betrekking op de mogelijkheden die de overheid heeft om regulerend op te treden ten aanzien van de maatschappij. Tot ver in de twintigste eeuw heeft de staat zich afzijdig gehouden van wat zich binnen de samenleving afspeelde. Met name na 1945 is er wat dat betreft veel veranderd. Op alle terreinen van de samenleving wenst de staat regulerend op te treden, hoewel de laatste jaren weer een tegenovergestelde tendens valt waar te nemen. De toenemende staatsinterventie wordt ook wel karakteristiek aangeduid met de ontwikkeling van nachtwakersstaat naar socialeverzorgingsstaat.

Als de overheid zich meer terugtrekt spreken we wel van privatisering en deregulering. Voorbeelden van bestuurswetten zijn, naast de Awb, de Onteiningswet, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Drank- en Horecawet en de Belemmeringenwet Privaatrecht.

TOETS 1.8

Omdat je een nieuwe baan in Utrecht hebt gekregen, verhuis je naar deze stad. Je koopt een klein pandje en verneemt van de makelaar dat je een huisvestigingsvergunning bij de gemeente moet aanvragen. Beargumenteer waarom deze activiteit van de gemeente tot het bestuursrecht gerekend wordt.

Staatsrecht

Grondwet

Algemene wet bestuursrecht

Bestuursrecht

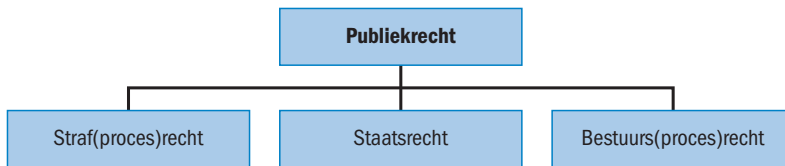
T 1.8

TOETS 1.9**T 1.9**

In een stukje in dagblad *Trouw* stond dat op een braakliggend terrein van vijf hectare in Beilen een verpleeghuis voor oudere dakloze junks met psychische problemen zal worden gebouwd. Het verpleeghuis zou eerst in het dorp Hooghalen komen, maar onder druk van protesterende buurtbewoners heeft de gemeente Midden-Drenthe besloten op zoek te gaan naar een andere locatie. Van zes locaties kwam Beilen als de meest geschikte uit de bus.

Leg uit dat dit krantenberichtje op het bestuursrecht betrekking heeft.

Bij de laatste drie rechtsgebieden – strafrecht, staatsrecht en bestuursrecht – zien we dat de staat en overheid steeds een belangrijke plaats innemen. Deze drie rechtsgebieden bevinden zich dan ook op het terrein van het publiekrecht. Het procesrecht dat aan deze rechtsgebieden verbonden is (dus de regels als de rechter in beeld komt) wordt eveneens tot het publiekrecht gerekend (zie figuur 1.5).

FIGUUR 1.5 Onderverdeling publiekrecht

Het voorafgaande is schematisch weergegeven in figuur 1.6.

FIGUUR 1.6 De rechtsgebieden en hun wetten

Wie zijn wetgever?

Nu we globaal een beeld hebben van de wetten die bij een bepaald rechtsgebied behoren, kunnen we een volgende vraag met betrekking tot de wet aan de orde stellen. Wie zijn bevoegd wetten uit te vaardigen? Over het antwoord op deze vraag bestaan nogal vaak onduidelijkheden bij niet-juristen. Zoals velen bij het woord 'recht' onmiddellijk en uitsluitend aan strafrecht denken, meent men vaak dat wetten alleen vanuit Den Haag (de landelijke politiek) worden uitgevaardigd. Niets is minder waar. Veel regelgeving komt van andere organen of instanties. We kunnen op dit punt een onderscheid maken tussen wetgevers op centraal niveau en wetgevers op decentraal niveau.

Wetgevers

Nationale wetgever

Wetgever op centraal niveau is met name de nationale wetgever, die is samengesteld uit enerzijds de regering en anderzijds de Staten-Generaal (die uit de Tweede en Eerste Kamer bestaan). De wetten van de nationale wetgever vormen tezamen de hiervoor genoemde regelgeving uit Den Haag (het Binnenhof).

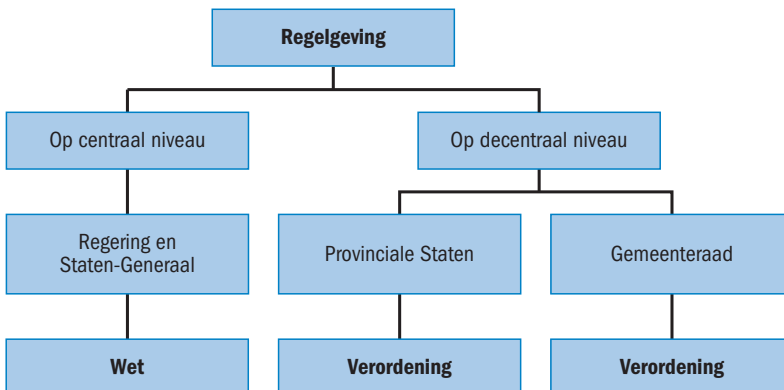
Decentrale wetgevers

Decentrale wetgevers treffen we onder meer aan op provinciaal en gemeentelijk niveau. Ook provincies en gemeenten vaardigen dus wetten uit. Door hen uitgevaardigde regels dragen echter niet de naam 'wet', maar 'verordening'. Op provinciaal niveau zijn Provinciale Staten bevoegd verordeningen voor hun provincie tot stand te brengen. Op gemeentelijk niveau is de gemeenteraad bevoegd voor de gemeente in kwestie regels te maken. Opmerkelijk is overigens wel dat de nationale wetgever op alle rechtsgebieden regels voor het hele land afkondigt. De wetgevende organen op provinciaal en gemeentelijk niveau treden met name op op het terrein van het bestuursrecht en het strafrecht en dan nog enkel voor hun eigen provincie of gemeente.

Andere instanties

Naast centrale en decentrale wetgevers zijn ook nog andere instanties in Nederland bevoegd 'wetten' uit te vaardigen. Je kunt in dit verband bijvoorbeeld denken aan de Sociaal-Economische Raad (de SER), die op grond van de Wet op de bedrijfsorganisatie verordeningen tot stand kan brengen, evenals product- en bedrijfschappen op grond van diezelfde wet. Daarnaast kunnen waterschappen regels uitvaardigen. Deze regels (verordeningen) dragen in de praktijk vaak de naam 'keuren'. Kortom: 'wetten' worden door veel meer dan één instantie gemaakt, zie figuur 1.7 waarin de belangrijkste wetgevers in Nederland zijn opgenomen.

FIGUUR 1.7 Bevoegdheid tot regelgeving

Rangorde tussen wetgevende organen

We weten nu dat er verschillende organen zijn die wetten of verordeningen maken. Hierin kunnen we een rangorde aanbrengen waarbij drie regels gelden:

- 1 Hogere regels gaan boven lagere regels.
Als een gemeentelijke verordening in strijd is met een verordening van de provincie waarbinnen de gemeente zich bevindt, dan zal de rechter de gemeentelijke verordening onverbindend verklaren. Een wet in formele zin (zie hierna) gaat weer boven een provinciale verordening.
- 2 Bijzondere regels gaan boven algemene regels.
In een aantal gevallen heeft de nationale wetgever besloten bepaalde, veel voorkomende overeenkomsten afzonderlijk wettelijk te regelen. Zo heeft hij regels gemaakt over de koopovereenkomst, de huurovereenkomst, de arbeidsovereenkomst en de overeenkomst van lastgeving. Ze hebben een plaats gekregen in boek 7 van het nieuwe BW. We noemen ze benoemde of *bijzondere* overeenkomsten. Wanneer een bepaling in bijvoorbeeld de regeling over de arbeidsovereenkomst (boek 7 titel 10 BW) niet in overeenstemming is met een bepaling uit de boeken 3, 5 of 6 BW (waarin algemene regels op het terrein van het vermogensrecht staan), dan gaat de eerste wettelijke bepaling boven de tweede.
- 3 Jongere regels gaan boven oudere regels.
Zijn twee wetten van gelijk niveau met elkaar in strijd, dan zal de rechter de meest recente wet toepassen.

Drie regels

1 Hoog boven laag

2 Bijzonder boven algemeen

3 Jong boven oud

TOETS 1.10

Iemand wordt strafrechtelijk vervolgd omdat hij een gemeentelijke verordening heeft overtreden. Hij komt er echter achter dat deze verordening in strijd is met een provinciale verordening. Zal de rechter hem straffen? Motiveer.

T 1.10

TOETS 1.11

Een provinciale verordening van 1 januari 2017 is in strijd met een wet in formele zin, uitgevaardigd op 1 januari 2011. Welke gaat voor?

T 1.11

Wet in formele en materiële zin

Als het om wetten gaat, is het onderscheid tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin van belang.

Een *wet in formele zin* is een wet die tot stand is gekomen door regering en Staten-Generaal gezamenlijk, de nationale wetgever dus. Ieder product van deze wetgever wordt met uitsluiting van alle andere daden van wetgeving, een wet in formele zin genoemd.

Een *wet in materiële zin* is iedere regeling van een wetgever die bestemd is voor een onbepaald aantal en dus niet bij name genoemde personen te gelden. Op provinciaal en gemeentelijk niveau worden geen wetten in formele zin uitgevaardigd. Als Provinciale Staten of gemeenteraad besluiten nemen die op alle inwoners van de betreffende provincie of gemeente betrekking hebben, zijn dit wetten in materiële zin. De meeste producten van de nationale wetgever zijn naast wetten in formele zin ook wetten in materiële zin, maar realiseer je dat dit niet noodzakelijk is. Een begroting van een departement moet bijvoorbeeld bij wet worden aangenomen. Aangezien deze wet zich niet richt tot een onbepaald aantal mensen, is hier sprake van een wet in formele zin, niet in materiële zin. Een wet in formele zin is kortom meestal een wet in materiële zin, maar soms toch niet.

Wet in formele zin

Wet in materiële zin

Op grond van het voorafgaande kunnen we dan ook het volgende stellen:

- Een groot aantal wetten is én wet in formele zin én wet in materiële zin, want de wetten die door regering en Staten-Generaal (Den Haag) worden uitgevaardigd, zijn meestal tot niet bij name genoemde mensen gericht.
- Sommige wetten zijn wél wet in formele zin, maar geen wet in materiële zin, want wetten afkomstig van de centrale wetgever richten zich soms tot bij name genoemde personen of concreet gemaakte onderwerpen. Voorbeelden zijn een wet waarin de begroting van een departement wordt goedgekeurd of een wet waarin het huwelijk van de kroonprins wordt goedgekeurd.
- Een groot aantal wetten is geen wet in formele zin maar wél wet in materiële zin, want veel wetten op provinciaal en gemeentelijk niveau richten zich tot een onbepaald aantal mensen.
- Een besluit niet afkomstig van regering en Staten-Generaal en niet gericht tot een onbepaald aantal mensen is noch een wet in formele zin noch een wet in materiële zin. Een voorbeeld daarvan is het verstrekken van een vergunning aan de eigenaar van een stuk grond om daarop een huis te bouwen.

Wie stemt tegen dit koninklijk huwelijk? Wet in formele en materiële zin?

Het voorafgaande kan in een matrix worden weergegeven. Zie figuur 1.8.

FIGUUR 1.8 Wet in formele of materiële zin

Wet in formele zin?	Ja	Burgerlijk Wetboek	Goedkeuringwet huwelijk lid koningshuis
	Nee	Gemeentelijke/provinciale verordening	Vergunning
		Ja	Nee
		Wet in materiële zin?	

TOETS 1.12

De regering heeft het Algemeen Douanebesluit uitgevaardigd. Is hier sprake van een wet in formele zin die tevens een wet in materiële zin is?

T 1.12

TOETS 1.13

Op 13 juni 2014 heeft de Eerste Kamer de WWZ aanvaard. De wet is gedeeltelijk op 1 januari 2015 en gedeeltelijk op 1 juli 2015 in werking getreden.

- Zoek via Google op waar 'WWZ' voor staat.
- Gaat het hier om een wet in formele zin en/of wet in materiële zin?

T 1.13

TOETS 1.14

Wetteksten worden gratis door de overheid op internet gezet. Zoek de betreffende site op en geef aan hoe die heet.

T 1.14

1.3.2 Verdrag

Niet alleen in wetten treffen we recht aan, ook verdragen behelzen rechtsregels. Deze regels noemen we verdragsbepalingen. Een *verdrag* is een afspraak, een overeenkomst, gesloten door twee of meer staten. Een verdrag tussen twee landen heet een bilateraal verdrag; zijn er meer dan twee staten bij een verdrag betrokken dan noemen we dit een multilateraal verdrag. Verdragen worden steeds belangrijker. Vanwege de toenemende internationalisering van samenleving en markt, worden landen min of meer gedwongen zo goed mogelijk met elkaar samen te werken. Soms gebeurt dit in vergaande mate, bijvoorbeeld wanneer een organisatie bij verdrag wordt opgericht. De organen van een dergelijke organisatie bezitten vaak belangrijke bevoegdheden. Een voorbeeld hiervan is het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Vanuit de EU kunnen verordeningen en richtlijnen worden uitgevaardigd, waardoor nationale wetgevers gedwongen kunnen worden hun wetten aan te passen of in te trekken. We zien hier dus al dat een verdragsbepaling soms zo belangrijk is dat deze een wet van de nationale wetgever terzijde kan schuiven.

Verdrag

1.3.3 Jurisprudentie

Eerst gaan we in op de vraag waarom jurisprudentie een rechtsbron is en vervolgens behandelen we een aantal interpretatiemethoden en redeneerwijzen.

Waarom rechtsbron?

Jurisprudentie betekent rechtspraak. Recht wordt gesproken door een enkele rechter (unus) of door een rechterlijk college. Hun beslissingen worden vonnissen, arresten of uitspraken genoemd. De naam die aan een rechterlijke beslissing gegeven wordt, hangt af van de rechter of het college die/dat de uitspraak doet. Een *vonnis* wordt gegeven door de rechtbank. Een *arrest* wordt gewezen door een gerechtshof en de Hoge Raad. Voorwaarde is dat de procedure die uitmondt in een vonnis of arrest, in de meeste gevallen door middel van een dagvaarding is gestart. Vangt een juridische procedure bij de rechtbank met een verzoekschrift aan, dan noemt men de beslissing een beschikking (zie verder hoofdstuk 8). Rechtbank, gerechtshof en Hoge Raad zijn vooral actief op het terrein van het privaatrecht, het ondernemingsrecht en het strafrecht. Op alle andere terreinen van het recht worden beslissingen van rechters of rechtscolleges 'uitspraken' genoemd.

Jurisprudentie

Vonnis
Arrest

De beslissingen van rechters kunnen dus bron van recht zijn. Op zichzelf lijkt dat vreemd. Immers, we houden ons bezig met de vraag: waar vinden we in Nederland het recht? Dat betekent het recht waaraan we ons nu en in de toekomst hebben te houden. Maar als we het hebben over de jurisprudentie, dan gaat het toch concreet om uitspraken zoals die gelden tussen twee personen of partijen, twee procespartijen, die een geschil hebben? Wat hebben anderen daarmee uit te staan? Wel, als de eisende partij vindt dat zij terecht iets van de gedaagde kan vorderen (schadevergoeding bijvoorbeeld), dan zal zij moeten verwijzen naar een rechtsregel waarin dat in algemene bewoordingen gesteld wordt; in de meeste gevallen is dit een wets- of verdragsbepaling. Vaak echter staan in zo'n bepaling woorden of zinsneden waarvan de betekenis niet zonder meer vaststaat. Soms geldt bijvoorbeeld een afspraak niet wanneer deze – zo staat dan in de wet – niet billijk is. Maar wat is billijk? Wordt de rechter er nu bijgehaald om het geschil te beslechten, dan zal hij duidelijk moeten maken welke uitleg zal moeten worden gegeven aan dat specifieke woord (billijk, bijvoorbeeld) of die specifieke zinsnede. Deze uitleg (ook weer in de vorm van een algemene bepaling) wordt bron van recht en behoort tot de rechtsbron jurisprudentie. We zullen het voorafgaande illustreren met een voorbeeld.

Uitleg rechtsregel

CASUS

Een garagehouder die niet tot het dealernet van enig automerk behoorde, adverteerde in kranten met de woorden 'gespecialiseerd in Mercedes'. Daimler-Benz AG te Stuttgart wendde zich tot de rechtbank in Den Haag (en later tot het gerechtshof in Den Haag) en beweerde dat de garagehouder art. 13 van de Benelux Merkenwet (BMW) had overtreden en vroeg een verbod ten aanzien van de garagehouder om ooit nog met de woorden 'gespecialiseerd in Mercedes' te adverteren. Nu staat er in art. 13 dat een merkhouder zich kan verzetten tegen ieder gebruik van zijn merk zonder geldige reden door een ander. Maar wat is 'zonder geldige reden'? De garagehouder beweerde, dat hij wel degelijk een geldige reden had. Hij verkocht en repareerde al jaren auto's van het merk Mercedes en waarom zou hij dat niet aan potentiële klanten mogen meedelen? Het hof (in hoger beroep) was het met deze redenering niet eens. Men heeft, aldus stelde het rechtscollege, alleen een geldige reden wanneer men over dezelfde kennis omtrent Mercedes-automobielen beschikt als tot het dealernet van Daimler-Benz behorende bedrijven die regelmatig van de meest recente gegevens en kennis worden voorzien. De garagehouder in kwestie kon niet volhouden dat hij aan dit criterium voldeed. De vordering werd toegewezen.

Uit dit voorbeeld blijkt dat het hof een nadere invulling heeft gegeven aan de zinsnede 'zonder geldige reden'. Om het enigszins simplistisch uit te drukken: iedere garagehouder in Nederland kan nu weten welke betekenis er bijklaar aan deze woorden gegeven wordt. Zij kunnen vaststellen of zij onder hun naam kunnen schrijven: 'gespecialiseerd in ...'. Deze formulering is een regel die valt onder de rechtsbron jurisprudentie.

Interpretatiemethoden

Een rechter of een rechtscollege spreekt dus niet alleen recht, maar kan ook recht maken. Als we daarvan uitgaan, rijst er een vraag: hoe komt die

rechter of dat rechtscollege aan de uitleg van vage woorden of zinsneden in een wettekst? Bedenkt de rechter die zelf? Hoe komt het hof in de Mercedes-casus aan de betekenis van ‘zonder geldige redenen’? Is die uit de lucht gegrepen? Nee. De rechter bezit een aantal hulpmiddelen bij het specificeren van de betekenis van een woord of zinsnede. Deze hulpmiddelen worden interpretatiemethoden genoemd. We noemen de volgende.

1 De grammaticale interpretatiemethode

Bij de uitleg van een woord knoopt de rechter aan bij de betekenis die het heeft in het alledaagse spraakgebruik. Zo kennen we in Nederland de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. In art. 1 van deze wet staat dat onder pluimvee moet worden verstaan: ‘dieren, zijnde hoenderachtigen, eenden of ganzen.’ Iemand werd op grond van deze wet vervolgd omdat hij parkieten had ingevoerd. Zijn parkieten pluimvee? Nee, zei de Hoge Raad, want in het alledaagse spraakgebruik vallen onder ‘pluimvee’ eetbare dieren of dieren die voor de mens eetbare producten voortbrengen. Parkieten zijn dus geen ‘hoenderachtigen’.

2 De wetshistorische interpretatiemethode

De rechter beroept zich bij dit hulpmiddel op een passage uit de parlementaire geschiedenis van de betreffende wet. Over iedere wet wordt in de Eerste en Tweede Kamer (de Staten-Generaal) beraadslaagd. Deze beraadslagingen worden in letterlijke bewoordingen op papier gezet en in de zogenoemde Handelingen der Staten-Generaal opgenomen. Deze handelingen zijn ook digitaal te raadplegen. Wanneer nu een woord of zinsnede onduidelijk is, kan de rechter de parlementaire stukken raadplegen teneinde na te gaan wat de wetgever over het artikel waarin de onduidelijkheid staat, heeft betoogd. Ter illustratie verwijzen we naar een vonnis van de rechtbank Den Haag, geveld in een geschil tussen een aantal studenten en de Landelijke Studenten Vakbond enerzijds en de Nederlandse staat anderzijds. Onenigheid bestond er over art. 14 van de Wet op de studiefinanciering. Dit artikel luidde: ‘Studiebeurzen toegekend op grond van hoofdstuk II van de wet, worden uitbetaald tussen de twintigste en dertigste van elke maand’. De studenten en hun vakbond eisten vooruitbetaling van de basisbeurs, de staat wenste het geld over te maken aan het einde van de maand waarop het recht op de beurs ontstond. Bij haar uitspraak verwees de rechtbank naar de parlementaire geschiedenis van de wet. De stukken bleken onder meer de volgende passage te bevatten: ‘De uitbetaling van de basisbeurs vindt plaats per kalendermaand en achteraf. Het streven is erop gericht om uitbetaling van de basisbeurs te behandelen als ware het een soort salarisbetaling.’ De vordering werd afgewezen.

3 De anticiperende interpretatiemethode

Bij het formuleren van zijn regel baseert de rechter zich in dit geval op toekomstig recht, op bijna-recht dus. Het duurt een tijd (meestal ten minste een maand of negen) voordat een wetsvoorstel wet wordt en in werking treedt. Zo moet het voorstel door de Tweede en de Eerste Kamer worden goedgekeurd (subpar. 9.6.1) en dat kost tijd. Als nu bijna zeker is dat een wetsvoorstel wet zal worden, kan een rechter zich in zijn oordeel alvast op de inhoud van die nieuwe regeling beroepen. Als een rechter dat doet, zeggen we dat hij de anticiperende interpretatie toepast.

4 De rechtsvergelijkende interpretatiemethode

Als de rechter de rechtsvergelijkende interpretatiemethode hanteert, verwijst hij bij de beantwoording van de vraag hoe je een vaag woord of onduidelijke zin in een (Nederlandse) wet moet lezen, naar een buitenlands rechtsstelsel waarin de betreffende materie ook is geregeld. Begrijpelijk zal zijn dat deze interpretatiemethode niet vaak wordt toegepast, maar met de komst van internet wordt het wel steeds gemakkelijker te weten, hoe bijvoorbeeld het Duitse of het Franse recht op een bepaald punt is. Daarmee wint de rechtsvergelijkende interpretatiemethode aan belang.

5 De systematische interpretatiemethode

Wetsartikelen staan nooit op zichzelf. Zij maken onderdeel uit van een groter geheel, bijvoorbeeld van een wet. Als de rechter de systematische interpretatiemethode toepast, legt hij een woord of zinsnede uit een wettelijke bepaling uit aan de hand van de regeling waarvan die bepaling onderdeel uitmaakt. Zo moest de Hoge Raad eens oordelen of het uitbrengen van de Hitlergroet een belediging is in de vorm van een 'afbeelding', genoemd in art. 137c Wetboek van Strafrecht. Nee, oordeelde de Hoge Raad en wees daarbij op art. 266 van het Wetboek van Strafrecht, waarmee art. 137c te maken heeft. In art. 266 wordt als subcategorie van 'afbeelding' uitdrukkelijk ook 'feitelijkheden' genoemd. In art. 137c is dat niet het geval. Omdat het uitbrengen van de Hitlergroet onder 'feitelijkheden' valt, kan de rechter de persoon die dat deed niet op grond van art. 137c veroordelen.

6 De teleologische interpretatiemethode

Een wet of wettelijke bepaling wordt altijd met een bepaald doel uitgevaardigd. De wetgever wil met zo'n daad van wetgeving iets bewerkstelligen. Bij de teleologische interpretatiemethode doet de rechter een beroep op de bedoeling die de wetgever met de regeling heeft gehad. Met een beroep op deze bedoeling, geeft hij dan invulling aan woorden in de tekst die niet (geheel) duidelijk zijn. In art. 7 van de Grondwet staat bijvoorbeeld dat niemand voorafgaand verlof nodig heeft om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. Nu plaatst iemand bovenop een groot gebouw in felle neonletters de tekst 'Bekeert u tot God'. Kan deze persoon terecht verdedigen dat deze activiteit valt onder het openbaren van gedachten of gevoelens via de 'drukkers'? Als de rechter oordeelt dat het doel van de wetgever met art. 7 Grondwet is dat iedereen zich vrij mag uiten in zijn mening (dus ook door middel van een tekst in neonletters), dan past hij de teleologische interpretatiemethode toe.

7 Overige interpretatiemethoden

In vooral het privaatrecht zijn ten slotte nog twee interpretatiemethoden van belang. De eerste is dat rechters bij hun uitleg van onduidelijke bewoordingen in een wet verwijzen naar eerdere uitspraken van rechters waarin die onduidelijke bewoordingen al zijn uitgelegd. Dit wordt ook wel de *precedenteninterpretatie* genoemd, de uitleg overeenkomstig eerdere uitspraken. De tweede interpretatiemethode heeft betrekking op het feit dat in het privaatrecht de redelijkheid en de billijkheid een steeds belangrijkere plaats hebben gekregen. De wetgever heeft dat ook uitdrukkelijk gewild, zo blijkt bijvoorbeeld uit art. 6:2 en 248 BW (zie subpar. 2.4.4). Onduidelijke bewoordingen in een wettelijke regeling worden door rechters dan ook regelmatig met een beroep op de redelijkheid en billijkheid nader ingevuld. De rechter

schrijft dan in zijn oordeel: 'De redelijkheid en billijkheid brengen mee dat de bewoordingen in art. ... moeten worden uitgelegd als ...' We noemen dit de *interpretatie naar redelijkheid en billijkheid*.

Interpretatie naar redelijkheid en billijkheid

Welke interpretatiemethoden kan de rechter toepassen?

TOETS 1.15

Een rechter moet beslissen wat moet worden verstaan onder een goed werkgever (zie art. 7:611 BW). Bij zijn oordeel verwijst hij naar wat daarover in de Tweede Kamer door de minister is gezegd. Bovendien geeft de rechter aan dat de door de minister gegeven uitleg aansluit op wet die in Duitsland op dit punt geldt. Van welke interpretatiemethoden maakt de rechter gebruik?

T 1.15

Redeneerwijzen

Naast interpretatiemethoden maakt de rechter ook gebruik van zogenoemde *redeneerwijzen*. Een redeneerwijze is een bepaalde manier van denken om tot een bepaalde uitspraak te komen. De twee bekendste manieren van redeneren zijn de *a-contrarioredenering* en de *redenering naar analogie*. Bij de *a-contrarioredenering* gaat de rechter ervan uit dat een bepaalde rechtsregel *niet* van toepassing is, omdat die regel uitsluitend geschreven is voor de gevallen die uitdrukkelijk in die regel worden genoemd. In de wet staat bijvoorbeeld de regel (art. 7:671b en 671c BW) dat de rechter een arbeidsovereenkomst kan ontbinden (beëindigen). Kan hij nu ook een overeenkomst op grond van deze wetsartikelen ontbinden van iemand die wel voor een ander werkt maar niet op basis van een arbeidsovereenkomst? Denk bijvoorbeeld aan een freelancefotograaf of journalist. Een aantal jaren geleden werd de rechter die vraag voorgelegd. Hij redeneerde daarbij dat art. 7:671b en 671c BW enkel voor de arbeidsovereenkomst geschreven zijn en niet voor andere overeenkomsten. Hoewel de rechter dus niet met zoveel woorden zegt of schrijft dat hij hier de *a-contrarioredenering* hanteert, maakt hij daarvan wel gebruik om tot zijn beslissing te komen.

1 A-contrario-redenering

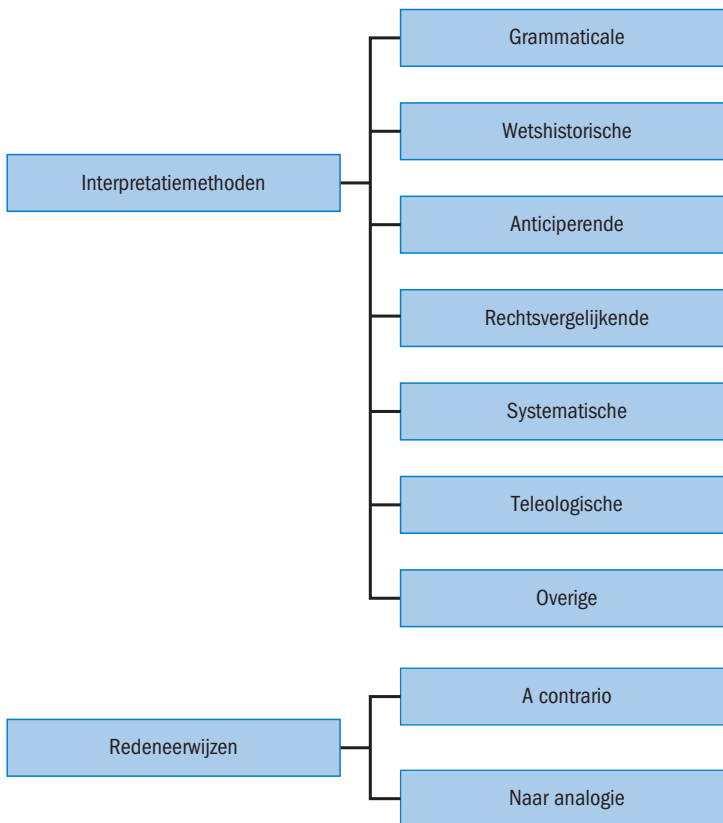
Wil de rechter bij toepassing van de *a-contrarioredenering* de werking van een rechtsregel niet uitbreiden, bij toepassing van de *redenering naar analogie*

2 Redenering naar analogie

doet hij dat nu juist wél. Bij de redenering naar analogie stelt de rechter zich op het standpunt dat een bepaalde kwestie (die niet wettelijk geregeld is) zoveel lijkt op een kwestie waarin de wet wel voorziet, dat die laatste regel ook van toepassing wordt verklaard op de niet-geregelde kwestie. In het hiervoor genoemde voorbeeld zou de rechter hebben kunnen redeneren, dat de overeenkomst die een freelancer heeft gesloten zoveel lijkt op die van de werknemer (die arbeid verricht op basis van een arbeidsovereenkomst), dat art. 7:671b en 671c BW ook op de freelancer moeten worden toegepast. De rechter moet zijn keuze voor een a-contrarioredenering dan wel een redenering naar analogie (die tot tegengestelde uitspraken kunnen leiden) natuurlijk wel motiveren.

Het voorafgaande is schematisch weergegeven in figuur 1.9.

FIGUUR 1.9 Vormen van interpretatiemethoden en redeneerwijzen

T 1.16

TOETS 1.16

Stel dat een waterschap op grond van de Waterschapswet een verordening uitvaardigt waarin staat dat je een vergunning moet hebben voordat je een melkverwerkingsbedrijf kunt beginnen. De heer Van Arkel wil een fabriek gaan beginnen waarin exclusieve kwarksoorten worden vervaardigd. Moet hij een vergunning bij het waterschap aanvragen? Gebruik de beide redeneerwijzen.

1.3.4 Gewoonte

Ook de gewoonte kan ten slotte als bron van recht fungeren. Uiteraard moet er wel aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan. Het feit dat iedereen er een gewoonte van maakt 's avonds de tanden te poetsen, heeft niet tot gevolg dat deze gewoonte daarom ook recht is. Welke zijn dan de voorwaarden? Allereerst moet er sprake zijn van een vaste gedragslijn: binnen de groep in kwestie handelt men (alle betrokkenen) overeenkomstig de gegroeide opvatting. Daarnaast moeten de betrokkenen het als hun rechtsplicht beschouwen overeenkomstig die regel te handelen; zij achten zich moreel verplicht de regel te volgen.

Is aan deze twee voorwaarden voldaan, dan is er sprake van *gewoonterecht*. De regel behoort tot de rechtsbron gewoonte en men kan er een beroep op doen voor de rechter.

Het zal duidelijk zijn dat deze rechtsbron steeds minder belangrijk wordt.

Gewoonterechtsregels treft men nog wel aan op het platteland met betrekking tot de verkoop van vee. Zo gelden er bepaalde vanuit de gewoonte gegroeide termijnen waarbinnen men moet reclameren wanneer bepaalde toezeggingen niet juist bleken te zijn.

Twee voorwaarden

1 Vaste gedragslijn

2 Rechtsplicht

1

1.4 Enkele onderscheidingen binnen het recht

Traditioneel wordt in het recht een aantal onderscheidingen aangebracht. Een daarvan is het onderscheid tussen materieel en formeel recht. Andere zijn het onderscheid tussen dwingend en aanvullend recht, tussen objectief en subjectief recht en tussen privaatrecht en publiekrecht.

1.4.1 Materieel en formeel recht

Materieel recht heeft betrekking op datgene wat men mag en niet mag (geboden en verboden), welke rechten en plichten men heeft. Materieel recht is dus inhoudelijk van aard.

Het *formele recht* daarentegen (meestal het *procesrecht* genoemd) houdt de regels in die men moet volgen om het materiële recht te effectueren. Het geeft aan waar men moet procederen, hoe men moet procederen, welke termijnen er in acht moeten worden genomen, welke rechten men daarbij heeft en zo meer. De rechtsgebieden die we in subpar. 1.3.1 hebben behandeld, behoren tot het materiële recht. Tot het formele recht worden het burgerlijk procesrecht, het strafprocesrecht en het bestuursprocesrecht gerekend.

Materieel recht

Formeel recht

Je moet je goed realiseren dat het eerder behandelde onderscheid tussen wetten in formele zin en wetten in materiële zin iets geheel anders is dan de hier behandelde tweedeling tussen materieel recht en formeel recht. Om de zaken helder te krijgen, zullen we ze met elkaar confronteren.

Wetten in formele zin kunnen zowel materieel recht als formeel recht bevatten. Laten we als voorbeeld boek 3 van het BW nemen. Dit is een wet in formele zin, immers uitgevaardigd door regering en Staten-Generaal gezamenlijk. Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, waarin het procesrecht met betrekking tot civiele zaken geregeld is, is ook een wet in formele zin, maar behelst formeel recht. In de al genoemde Algemene wet bestuursrecht (ook een wet in formele zin) komen we zowel materieel recht (inhoudelijk recht) als formeel recht (procesrecht) tegen.

Verordeningen van provincie en gemeente zijn wetten in materiële zin, geen wetten in formele zin. In deze verordeningen treft men materieel recht aan

(wat wel en wat niet mag), maar daarnaast ook formeel recht. Als ik bijvoorbeeld geen toestemming krijg een milieubelastend bedrijf te starten (op grond van materieel recht), vind ik in de betreffende verordening regelmatig bepalingen die zeggen waar en hoe ik bezwaar kan aantekenen tegen dit besluit (formeel recht).

T 1.17

TOETS 1.17

Zoek het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering op en geef aan welk wetboek formeel recht en welk wetboek materieel recht behelst.

T 1.18

TOETS 1.18

In *NRC Next* stond het bericht dat de Limburgse gemeente Roerdalen van mening is dat de Stichting Maharishi European Research University (MERU) de bouwregels van de gemeente heeft overtreden. Volgens de woordvoerder van de gemeente heeft de stichting, die in een voormalig klooster gehuisvest is, meer dan tien overtredingen begaan, zoals het spannen van een reusachtig doek over het oude klooster, het plaatsen van 164 vlaggenmasten en enkele illegale bouwsels. Ook de onderwijsinspectie is bij de zaak betrokken, om te beoordelen of de 'universiteit' wel aan de eisen van de Leerplichtwet voldoet.

- a Heeft dit artikel betrekking op materieel recht en/of formeel recht?
- b Welk rechtsgebied is in het artikel aan de orde?

1.4.2 Dwingend en aanvullend recht

Dwingend recht

Een ander belangrijk onderscheid is dat tussen dwingend en aanvullend recht. *Dwingend recht* is recht waarvan de burgers niet mogen afwijken. De wetgever vindt in zo'n situatie een wetsartikel of een bepaalde wet zo belangrijk dat hij de mening is toegedaan dat je er niet van mag afwijken, ook al zou je dat in bepaalde omstandigheden wel willen. We geven een voorbeeld op het terrein van het huurrecht. Stel, je komt met een verhuurder overeen dat je voor de periode van twee jaar een van zijn huizen huurt voor €600 per maand. Je zegt hem uitdrukkelijk toe dat je na twee jaar het pand zult uitgaan. Ben je aan deze toezegging juridisch gebonden? Nee. In het BW (art. 7:271 BW) staat namelijk in dwingende vorm dat de verhuurder de huur altijd schriftelijk moet opzeggen. Gaat de huurder daarmee niet akkoord (bij brief), dan zal de verhuurder zich (ongeacht wat is afgesproken) tot de rechtbank moeten wenden met het verzoek de huurovereenkomst te ontbinden. Alleen wanneer de verhuurder bewijst dat aan een van de limitatief in de wet opgesomde gronden is voldaan, kan de rechter tot ontbinding van de overeenkomst overgaan. Onder de in de wet genoemde gronden staat niet dat partijen schriftelijk of mondeling zijn overeengekomen dat de huurder na een bepaalde periode het pand zal verlaten.

Aanvullend recht

In andere situaties kunnen partijen wel afwijken van wat in de wet staat. Maar kan men iets anders overeenkomen dan wat de wet stelt? Jazeker, maar enkel wanneer we te maken hebben met *aanvullend recht*; van dit recht kun je altijd afwijken; de enige voorwaarde is dat beide partijen met deze afwijking akkoord gaan. Maar waarom heeft de wetgever dit recht dan tot stand gebracht? Omdat partijen, als zij een overeenkomst sluiten, meestal slechts enkele concrete dingen afspreken. De wet nu vult aan wat partijen niet hebben afgesproken. Bij een koopovereenkomst spreken partijen bijvoorbeeld af wat de koopprijs is en hooguit waar het gekochte object moet worden geleverd. Wie houdt echter rekening met het feit dat het gekochte object tussen overeenkomst en feitelijke levering verloren kan gaan,

bijvoorbeeld door brand? Mocht deze omstandigheid zich voordoen en partijen daaromtrent geen regeling hebben getroffen, dan zal de rechter de relevante wetsbepaling toepassen. Hebben partijen echter wel vooraf op deze mogelijkheid ingespeeld, dan gaat de partijafpraak boven de wet. In dit verband wijzen we nog eens op wat eerder is behandeld over de normatieve en aanvullende functie van het recht (par. 1.2).

Hoe kunnen we te weten komen, of een wetsbepaling van aanvullende of dwingende aard is? In de eerste plaats: wanneer het werkwoord 'moeten' in het wetsartikel voorkomt, bevat het dwingend recht. 'Kunnen' daarentegen duidt op aanvullend recht. Een regel is in de tweede plaats van dwingend recht wanneer in het wetsartikel met zoveel woorden staat: afwijking van het gestelde in het bovenstaande lid is nietig. Nietigheid, met andere woorden, impliceert een regel van dwingend recht. Ten slotte, als de twee genoemde indicaties zich niet voordoen bevat een regel dwingend recht als zijn inhoud de openbare orde raakt. Anders geformuleerd: wanneer het gaat om een bepaling waarvan de inhoud te maken heeft met belangrijke waarden die algemeen worden gedeeld in de samenleving (de normatieve functie van het recht). Uiteraard is dit een vaag criterium. Bij verschil van opvatting tussen partijen zal de rechter de knoop moeten doorhakken.

Moeten

Kunnen

Nietigheid

Openbare orde

TOETS 1.19

In art. 1:31 lid 1 BW staat: 'Om een huwelijk te mogen aangaan moeten een man en een vrouw de leeftijd van achttien jaren hebben bereikt.' Is deze bepaling van dwingend of van aanvullend recht? Motiveer.

T 1.19

1.4.3 Objectief en subjectief recht

Weer een ander onderscheid is dat tussen objectief recht en subjectief recht.

Als we spreken over het *objectief recht* wordt daarmee het geldende recht bedoeld, of ook wel het positieve recht. Het zijn de regels die in algemene bewoordingen aangeven wat rechtens is. We zouden ook kunnen zeggen: objectief recht is het geheel van regels dat uit alle al eerdergenoemde rechtsbronnen voortvloeit.

Objectief recht

Een *subjectief recht* is een recht dat een individu in concreto bezit omdat het objectief recht dit met zoveel woorden zegt. Een voorbeeld. In de wet staat dat een verkoper recht heeft op de koopsom (zie art. 7:26 lid 1 BW). Deze regel is van objectief recht. Als nu Jansen aan Pietersen een motorboot verkoopt tegen de prijs van €6.000, dan heeft Jansen een subjectief recht (immers ontleend aan art. 7:26 lid 1 BW) op het ontvangen van de genoemde geldsom van Pietersen.

Subjectief recht

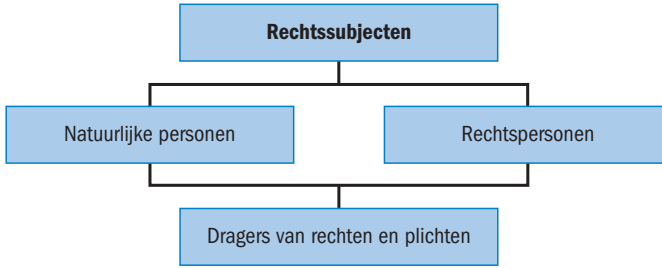
Aan wie komen subjectieve rechten toe? Allereerst natuurlijk aan mensen. In juridische bewoordingen noemt men ze natuurlijke personen. Daarnaast kunnen ook rechtspersonen subjectieve rechten bezitten. Een rechtspersoon is een ondernemingsvorm die zelfstandig aan het maatschappelijk verkeer deelneemt. De belangrijkste voorbeelden zijn wel de naamloze vennootschap (de nv) en de besloten vennootschap (de bv). Deze worden weliswaar door mensen vertegenwoordigd, maar het doel is aan de rechtspersoon rechten of verplichtingen te verschaffen en niet aan degenen die concreet de betreffende handelingen verrichten.

Natuurlijk
persoon

Rechtspersoon

Natuurlijke personen en rechtspersonen worden gezamenlijk rechtssubjecten genoemd, omdat zij beiden dragers kunnen zijn van rechten en plichten. Zie het schematisch overzicht in figuur 1.10.

FIGUUR 1.10 Onderverdeling rechtssubjecten

T 1.20

TOETS 1.20

Mevrouw Hulzen is eigenares van drie huizen. Twee daarvan verhuurt ze voor €1.000 per maand. Welke subjectieve rechten vloeien daaruit voort?

1.4.4 Privaatrecht en publiekrecht

Het objectief recht wordt weer onderverdeeld in het privaatrecht en het publiekrecht. Lange tijd is door wetenschappers getwist over de vraag wat onder privaatrecht en publiekrecht moet worden verstaan en of het onderscheid wel moet worden gehandhaafd. Voor ons is voldoende te weten, dat deze tweedeling orde aanbrengt in de verschillende rechtsgebieden.

Privaatrecht

Tot het *privaatrecht* worden gerekend het burgerlijk recht (zowel het personen- en familierecht als het vermogensrecht), het burgerlijk procesrecht en het ondernemingsrecht (zie ook figuur 1.4).

Publiekrecht

Het *publiekrecht* omvat het staatsrecht, het bestuurs(proces)recht en het straf(proces)recht (zie ook figuur 1.5).

Daarnaast – ter onderscheiding van het hiervoor weergegeven *nationale* recht – kennen we nog het *internationaal en Europees recht*. Daartoe behoren verdragen als het Verdrag van de Europese Unie (VEU) en het Europees Sociaal Handvest (ESH). Zie ook nog eens figuur 1.6, met de rechtsgebieden die tot het privaatrecht en publiekrecht worden gerekend.

Uit deze opsomming kan worden opgemaakt dat het privaatrecht betrekking heeft op het recht dat geldt tussen de burgers onderling.

Publiekrecht en privaatrecht; objectief recht en subjectief recht. Maar horen formeel recht en dwingend recht bij elkaar?

Daarbij moet je je wel uitdrukkelijk realiseren dat ook de overheid als burger kan optreden. Zo kan een willekeurige burger besluiten een auto te kopen, ook een gemeente kan daartoe overgaan omdat bijvoorbeeld een extra auto nodig is voor de reinigingsdienst. De overeenkomst tussen gemeente en verkoper behoort tot het privaatrecht. Het publiekrecht heeft betrekking op het recht dat geldt tussen de overheid als zodanig en de burger. De overheid treedt binnen de kaders van het publiekrecht echt als overheid op, bijvoorbeeld door het verstrekken van een vergunning krachtens de Omgevingswet. Het recht kan dus worden onderscheiden in nationaal en internationaal en Europees recht.

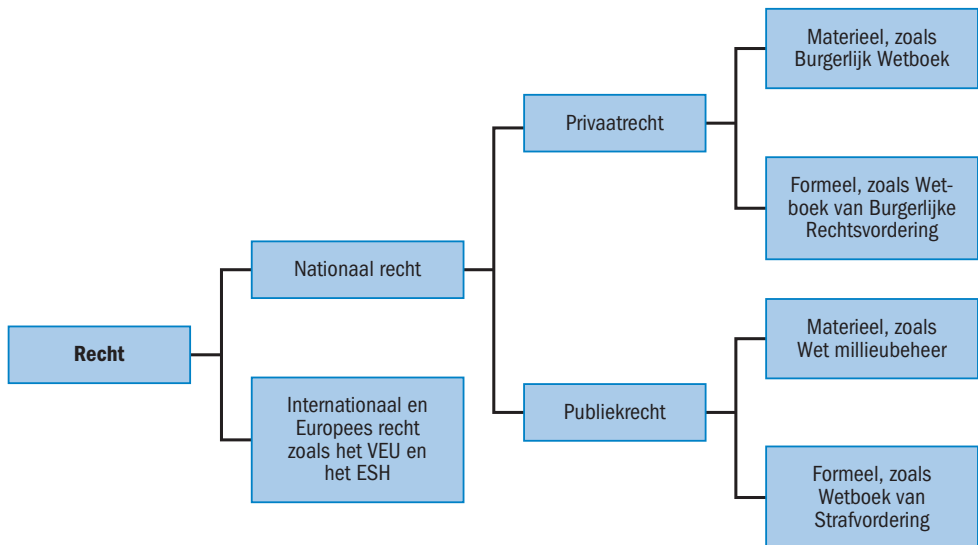
Het nationale recht kan worden onderverdeeld in publiekrecht en privaatrecht, en beide weer in materieel en formeel recht. Dit is schematisch weer gegeven in figuur 1.11.

Overheid als burger

Overheid als zodanig

1

FIGUUR 1.11 Onderverdeling recht

In dit boek komen al deze rechtsgebieden aan de orde. In het laatste hoofdstuk wordt de internationale dimensie van het recht besproken en gaat het vooral om het Europees recht.

TOETS 1.21

De gemeenteraad van Rotterdam besluit tot de bouw van een extra brug over de Maas. Behoort een dergelijke beslissing tot het publiekrecht of tot het privaatrecht? Beargumenteer.

T 1.21

TOETS 1.22

Dezelfde gemeenteraad koopt vervolgens op aanwijzing van de aannemer materialen bij diverse groothandelaren voor in totaal een half miljoen euro. Moet deze transactie tot het publiekrecht of het privaatrecht worden gerekend? Motiveer.

T 1.22

Samenvatting

In dit hoofdstuk hebben we een aantal inleidende opmerkingen gemaakt met betrekking tot het Nederlandse recht.

Het recht kent vier functies: de normatieve, geschiloplossende, additionele en instrumentele functie.

Het in Nederland geldende recht is aan te treffen in vier rechtsbronnen, namelijk de wet, het verdrag, de jurisprudentie en de gewoonte.

Met betrekking tot de wet onderscheiden we een aantal rechtsgebieden: het privaatrecht, het ondernemingsrecht, het strafrecht, het staatsrecht en het bestuursrecht.

Als wetgever in Nederland treedt niet alleen de centrale wetgever op, maar ook de gemeente en de provincie maken wetten (die verordeningen heten).

Er gelden drie regels bij het vaststellen van de rangorde tussen wetten: hoog boven laag, jong boven oud en bijzonder boven algemeen.

Er is een belangrijk onderscheid tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin. Een wet in formele zin is tot stand gekomen op grond van samenwerking tussen regering en Staten-Generaal, een wet in materiële zin is ieder wetgevend besluit dat bestemd is voor een onbepaald aantal personen. Rechters leggen regels aan hun beslissingen ten grondslag. Deze regels zijn vaak weer verfijningen van regels in de wet.

De rechter maakt daarbij gebruik van interpretatiemethoden: de grammaticale, de wetshistorische, de anticiperende, de rechtsvergelijkende, de systematische, de teleologische interpretatiemethode en overige interpretatiemethoden.

Ter onderscheiding daarvan kan de rechter twee redeneerwijzen gebruiken: de a-contrarioredenering en de redenering naar analogie.

Er zijn binnen het recht onderscheidingen aan te brengen: onderscheid tussen materieel en formeel recht, dwingend en aanvullend recht, objectief en subjectief recht, en privaatrecht en publiekrecht.

Begrippen

Aanvullend recht	Recht waarvan de burgers mogen afwijken. Regels van aanvullend recht gelden alleen wanneer partijen over de betreffende inhoud niets hebben afgesproken.
A-contrarioredenering	Redenering waarbij de rechter ervan uitgaat dat een bepaalde rechtsregel niet van toepassing is, omdat die regel uitsluitend is geschreven voor de gevallen die uitdrukkelijk in die regel worden genoemd.
Bestuursrecht	Recht dat betrekking heeft op de mogelijkheden die de staat bezit om regulerend op te treden ten aanzien van het maatschappelijk leven.
Burgerlijk recht	Ook wel genoemd civiel recht of privaatrecht. Het burgerlijk recht valt uiteen in twee rechtsgebieden: het personen- en familierecht en het vermogensrecht. Het vermogensrecht omvat alle regelingen met betrekking tot de op geld waardeerbare handelingen tussen particulieren (inclusief de overheid als particulier).
Dwingend recht	Recht waarvan de burgers niet mogen afwijken. Doen zij dit toch dan zijn gewoon de wettelijke regels van toepassing.
Formeel recht	Procesrecht. Het formele recht heeft betrekking op het recht van procederen. Het gaat daarbij om vragen als: bij welke rechter moet ik zijn, hoe moet er worden geprocedeerd, welke termijnen moeten in acht worden genomen?
Gewoonterecht	Ongeschreven recht dat geldt omdat er binnen een bevolkingsgroep steeds naar wordt gehandeld, terwijl deze groep het als een rechtsplicht ziet deze gewoonteregel(s) op te volgen.
Interpretatiemethode	Hulpmiddel dat ten dienste staat aan de rechter teneinde een vaag woord of vage zinsnede nader uit te leggen. Voorbeelden zijn de grammaticale, de wetshistorische, de anticiperende, de rechtsvergelijkende, de systematische en de teleologische interpretatiemethode.
Interpretatie naar redelijkheid en billijkheid	De interpretatiemethode waarbij de rechter onduidelijke bewoordingen uitlegt met een beroep op de redelijkheid en billijkheid.
Jurisprudentie	Rechtspraak; beslissingen afkomstig van een rechter of rechtscollege.

Materieel recht	Recht dat betrekking heeft op wat men mag en niet mag, welke rechten en welke verplichtingen men heeft.
Monopoliepositie	Heeft betrekking op de staat die op het terrein van het strafrecht via het OM het alleenrecht heeft, sancties als gevangenisstraf en boete op te leggen.
Objectief recht	Positief recht. Het recht dat uit de geldende rechtsbronnen wet, verdrag, jurisprudentie en gewoonte voortvloeit.
Ondernemingsrecht	Recht dat betrekking heeft op alle regels die verband houden met het uitoefenen van een bedrijf en activiteiten in club- en teamverband.
Organieke wet	Wet die in opdracht van de Grondwet is uitgevaardigd.
Precedenteninterpretatie	De uitleg overeenkomstig eerdere rechterlijke uitspraken.
Privaatrecht	Zie ook Burgerlijk recht. Recht dat geldt tussen burgers onderling.
Procederen	Naar de rechter stappen om je gelijk op te eisen.
Publiekrecht	Recht dat betrekking heeft op de regels die van kracht zijn tussen de overheid als zodanig (en dus niet als particulier) en de burger.
Redenering naar analogie	Redenering waarbij de rechter zich op het standpunt stelt dat een bepaalde, niet wettelijk geregelde kwestie zoveel lijkt op een kwestie waarin de wet wel voorziet, dat die laatste regel ook van toepassing wordt verklaard op de niet-geregelde kwestie.
Staatsrecht	Recht dat de wijze regelt waarop het Nederlandse staatsbestel vorm wordt gegeven en de invloed die de burgers daarop kunnen uitoefenen.
Strafrecht	Recht waarbij de staat door middel van het Openbaar Ministerie actief optreedt teneinde normen via sancties af te dwingen van de burgers.
Subjectief recht	Recht dat individuen in concreto bezitten omdat het objectieve recht dit met zoveel woorden verklaart.
Verdrag	Overeenkomst tussen twee of meer staten. Een verdrag kan zijn bilateraal (tussen twee staten) of multilateraal (tussen meer dan twee staten).
Wet in formele zin	Ieder besluit dat tot stand is gekomen op grond van samenwerking tussen regering en Staten-Generaal.
Wet in materiële zin	Ieder besluit dat gericht is tot een onbepaald aantal en dus niet bij name genoemde personen. Dit besluit moet natuurlijk afkomstig zijn van een daartoe bevoegd overheidsorgaan.

Vragen

Repeteervragen

- 1 Noem vier functies van het recht en leg uit wat daaronder wordt verstaan.
- 2 Welke rechtsbronnen kennen we in Nederland?
- 3 Geef twee andere termen voor burgerlijk recht.
- 4 Geef een definitie van burgerlijk recht.
- 5 In welke rechtsgebieden valt het burgerlijk recht uiteen?
- 6 Geef een omschrijving van ondernemingsrecht.
- 7 Geef een omschrijving van strafrecht.
- 8 Geef een omschrijving van staatsrecht.
- 9 Geef een omschrijving van bestuursrecht.
- 10 Noem een aantal wetten op het terrein van de rechtsgebieden, genoemd bij de vragen 4 en 6 t/m 9.
- 11 Noem vier organen in Nederland die wetgevende macht bezitten.
- 12 Wat is het verschil tussen een wet in formele en een wet in materiële zin?
- 13 Wat is een verdrag? Geef een voorbeeld.
- 14 Geef een ander woord voor jurisprudentie.
- 15 Waarom wordt jurisprudentie tot de rechtsbronnen gerekend?
- 16 Wat is een interpretatiemethode? Noem er acht en geef aan wat eronder wordt verstaan.
- 17 Noem twee redeneerwijzen van de rechter en geef aan wat daaronder wordt verstaan.
- 18 Wanneer is een gewoonteregeling een rechtsregel?
- 19 Wat is materieel recht? Geef enkele voorbeelden.
- 20 Geef een ander woord voor formeel recht. Wat wordt onder formeel recht verstaan?

- 21** Bevat een wet in formele zin altijd formeel recht? Motiveer.
- 22** Bevat een wet in materiële zin altijd materieel recht? Motiveer.
- 23** Wat is het verschil tussen dwingend en aanvullend recht?
- 24** Hoe kan men erachter komen of een regel van dwingend recht is?
- 25** Wat is het verschil tussen objectief en subjectief recht?
- 26** Welke rechtsgebieden worden traditioneel tot het privaatrecht, welke tot het publiekrecht gerekend?

Open vragen

- 1** Geef voor de volgende besluiten aan of ze een wet in formele zin en/of een wet in materiële zin zijn:
- a** De algemene plaatselijke verordening van de gemeente Harderwijk.
 - b** Het Burgerlijk Wetboek.
 - c** De Omgevingswet.
 - d** De belastingaanslag voor de heer Molenaar over het jaar 2017.
 - e** De goedkeuringswet met betrekking tot het huwelijk van de kroonprins.
- 2** Geef van de volgende wetten aan of ze materieel recht, formeel recht of beide vormen van recht bevatten (zoek de wetten op via www.overheid.nl):
- a** De Algemene wet bestuursrecht.
 - b** De Algemene termijnenwet.
 - c** De Wet op de loonvorming.
- 3** In de wetartikelen in boek 7 BW over de pachtovereenkomst staat een bepaling die in strijd is met een bepaling uit boek 3 BW. Welke wet zal door de rechter worden toegepast en waarom?
- 4** Geef van de volgende artikelen aan of ze van dwingend of van aanvullend recht zijn:
- a** Art. 7:633 lid 3 BW: 'Van dit artikel kan niet worden afgeweken.'
 - b** Art. 7:399 BW: 'Van de bepalingen van de artikelen 311 t/m 314 (...) kan niet ten nadele van de pachter worden afgeweken.'
 - c** Art. 2:58 lid 1 BW: 'Jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, behoudens verlenging van deze termijn met ten hoogste vijf maanden door de algemene vergadering op grond van bijzondere omstandigheden, maakt het bestuur een jaarrekening op en legt deze voor de leden ter inzage ten kantore van de rechtspersoon.'
 - d** Art. 1:65 BW: 'De aanstaande echtgenoten zijn verplicht bij de voltrekking van hun huwelijk in persoon voor de ambtenaar van de burgerlijke stand te verschijnen.'
- 5** Beargumenteer waarom de volgende wetten tot het privaatrecht of het publiekrecht behoren:
- a** De Wet op de rechterlijke organisatie.
 - b** Art. 7:1 e.v. BW betreffende de koopovereenkomst.
 - c** De Wegenverkeerswet 1994.
 - d** De Werkloosheidswet.
 - e** De Faillissementswet.
 - f** Boek 3 Burgerlijk Wetboek.

- 6** Geef aan of de volgende wetten of verdragen behoren tot het privaatrecht, het ondernemingsrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht of het strafrecht:
- a** De Wegenverkeerswet.
 - b** De Rijkssoctrooiwet.
 - c** De Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte.
 - d** De Grondwet.
 - e** De Kieswet.
 - f** De Handelsnaamwet.
 - g** De Provinciewet.
 - h** Het Kinderbeschermingsverdrag.
- 7** Als de rechter zich bij het geven van zijn beslissing baseert op een duidelijke wettekst, welke rechtsbron is hier dan van toepassing?
- 8** Als de rechter in een geschil tussen twee Doetinchemse boeren een regel die alleen in de Achterhoek wordt nageleefd, als uitgangspunt neemt voor zijn beslissing, welke rechtsbron staat dan centraal?
- 9** In een arrest van de Hoge Raad zou een volgende omschrijving kunnen worden aangetroffen: 'Deze regel sluit immers aan bij de ons omringende rechtstelsels.' Welke interpretatiemethode past de Hoge Raad hier toe en waarom?
- 10** Als de rechter bij de motivering van zijn beslissing wijst op een passage uit de memorie van toelichting (een parlementair stuk dat bij ieder wetsvoorstel geschreven wordt; zie hoofdstuk 9) waarin de betreffende opvatting wordt verdedigd, welke interpretatiemethode hanteert hij dan?
- 11** Het is bij wet verboden bepaalde 'inheemse vogels' in Nederland in te voeren. Je komt van vakantie uit Timboektoe en neemt een snavelbekvogel mee, een in dat land veelvoorkomend beest. Op Schiphol wordt de vogel in beslag genomen en je wordt op de bon geslingerd. Je verschijnt voor de rechter en probeert hem ervan te overtuigen dat alles op een vergissing berust: een snavelbekvogel is – zo beweer je – geen inheemse vogel in de zin van de wet. Welke argumenten gebruik je en op welke interpretatiemethode doe je dan een beroep?
- 12** Welke fouten komen in het volgende betoogje voor?
'Bert de Wit die door hem geleden schade op Lies Jan de Wilde wil verhalen, wendt zich tot het Openbaar Ministerie (OM) om Lies Jan voor de rechter te slepen. Lies Jan wijst in zijn verweer op een bepaling in het BW van dwingend recht, waarop hij zijn gelijk baseert. 'Niets mee te maken', betoogt Bert, 'wij zijn daar schriftelijk van afgeweken. Je kunt je nu niet meer verschuilen achter de bepaling in het BW.' Uiteindelijk wordt de vordering door de rechter afgewezen. Bert de Wit moet twee jaar naar de gevangenis.'
- 13** In het regionale weekkrantje van Ridderkerk stond het bericht dat een 35-jarige Roemeen op de Rijksweg A16 ter hoogte van Ridderkerk bekeurd was omdat hij 160 km per uur reed. Surveillerende politieagenten betrapten de snelheidsduivel toen hij met deze snelheid over de linkerrijstrook reed terwijl de overige rijstroken vrij waren. Na overleg met het Openbaar Ministerie kreeg de man een boete van 460 euro opgelegd die hij direct betaalde.
- a** Gaat het in dit bericht om publiekrecht en/of privaatrecht?
 - b** Welke rechtsgebieden zijn aan de orde?

- c Betreft het materieel recht en/of formeel recht?
- d Gaat het in dit bericht om dwingend recht of aanvullend recht?

Meerkeuzevragen

- 1 Het besluit van de gemeente Leiden tot invoering van rioolbelasting voor haar inwoners is
 - a materieel recht en een wet in formele zin.
 - b formeel recht en een wet in materiële zin.
 - c materieel recht en een wet in materiële zin.
 - d formeel recht en een wet in formele zin.

- 2 Het Reglement van Orde van de Tweede Kamer behoort tot het
 - a strafrecht.
 - b staatsrecht.
 - c civiel recht.
 - d bestuursrecht.

- 3 In de Wet op de ondernemingsraden staat dat de ondernemer aan de ondernemingsraad advies moet vragen over 'belangrijke investeringen'. Als de rechter zelfstandig vaststelt wanneer een investering belangrijk is dan spreken we van
 - a gewoonterecht.
 - b wetshistorische interpretatie.
 - c jurisprudentie.
 - d een wet in materiële zin.

- 4 Art. 7:667 lid 8 BW: 'Een beding, krachtens hetwelk de arbeidsovereenkomst van rechtswege eindigt wegens zwangerschap of bevalling van de werkneemster, is nietig.' Deze bepaling bevat
 - a aanvullend recht.
 - b formeel recht.
 - c objectief recht.
 - d procesrecht.

- 5
 - I Het privaatrecht bevat uitsluitend aanvullend recht.
 - II Het strafrecht bevat uitsluitend dwingend recht.
 - a Stelling I en II zijn juist.
 - b Stelling I is juist, stelling II is onjuist.
 - c Stelling I is onjuist, stelling II is juist.
 - d Beide stellingen zijn onjuist.

- 6 Een interpretatiemethode wordt toegepast door
 - a de burger.
 - b de centrale wetgever.
 - c de rechter.
 - d de Tweede Kamer.

- 7 Welke van de onderstaande wetten bevat formeel recht?
 - a Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.
 - b Het Wetboek van Strafrecht.
 - c Het Burgerlijk Wetboek.
 - d Het Wetboek van Koophandel.

- 8**
- I** Een wet in formele zin gaat altijd voor een provinciale verordening.
 - II** Als een regel uit boek 7 BW over de koopovereenkomst in strijd is met een regel uit boek 3 BW (vermogensrecht in het algemeen) dan gaat de regel uit boek 3 voor, want dat is de algemene regel.
 - a** Stelling I en II zijn juist.
 - b** Stelling I is juist, stelling II is onjuist.
 - c** Stelling I is onjuist, stelling II is juist.
 - d** Beide stellingen zijn onjuist.

Overeenkomstenrecht

